

N:o 55.

Ank. till Riksd. kansli den 6 maj 1907, kl. 4 e. m.

*Utlåtande, i anledning af väckta motioner angående ryttare,
soldat- och båtsmanstorps befriande i vissa fall från an-
svar för inteckningar i stamhemmanet m. m.*

Lagutskottet har till behandling förehåft fyra särskilda motioner, afgifna, de tre inom Första Kammaren under n:is 11, 12 och 13 af herr *Ericsson* samt en inom Andra Kammarerna under n:o 34 af herr *Åkerlund*, i hvilka motioner föreslagits, att Riksdagen måtte för sin del antaga följande förslag till

1:o) **Lag**

*om ändrad lydelse af 12 och 19 §§ i lagen den 30 september 1904
om samäganderätt.*

Härigenom förordnas, att 12 och 19 §§ i lagen den 30 september 1904 om samäganderätt skola erhålla följande ändrade lydelse:

12 §.

Äro samtliga delägare vid auktionen tillstädes och varda de öfverens om antagande eller förkastande af anbud, som å auktionen göres, skall vid deras beslut bero; dock att, där fråga är om fastighet, hvari omyndig har del, försäljning ej må ske, utan den omyndiges andel varder betald efter det enligt 9 § utsatta pris.

Varda delägarne ej ense, efter ty nyss är sagdt, gälle högsta anbudet såsom antaget, där det ej understiger pris, som enligt 9 § må vara utsatt. Är lott i samfälld fastighet särskildt intecknad, och uppgår den på sådan lott belöpande andel i den bjudna köpeskillingen icke till beloppet af den gäld, för hvilken lotten på grund af inteckning häftar, må ej anbudet antagas, med mindre ägare af öfriga lotter det medgifva; dock att hvad sålunda föreskrifvits icke äger tillämpning, där försäljningen afser att från två eller flera hemmanslotter, de där till någon del hafva sina ägor genom skifte eller eljest åtskilda, afsöndra mark, som vid skifte utlagts till ryttare-, soldat- eller båtsmanstorp.

19 §.

I fråga om ägor, som vid skifte af jord blifvit undantagna för delägarnes allmänna behof eller eljest äro samfällda för flera fastigheter, de där till någon del hafva sina ägor genom skifte eller eljest åtskilda, äge hvad i denna lag finnes stadgadt ej tillämpning, utom såvidt angår mark, som vid skifte utlagts till ryttare-, soldat- eller båtsmanstorp; ej heller vare i något fall lagens föreskrifter tillämpliga i afseende å oskift fiskevatten.

Beträffande egendomsgemenskap mellan äkta makar eller delägare i oskift dödsbo eller dem, som äro i bolag samman eller äro redare i samma fartyg eller deltaga i samma grufrörelse, gälle hvad därom är särskildt stadgadt.

Hvad i 22 kap. 3 § ärfdabalken och 4 kap. 8 § jordabalken stadgas skall ej äga tillämpning i fråga om försäljning enligt denna lag af samfälld fast egendom, hvori omyndig äger del.

2:o) Lag

angående förutvarande ryttare-, soldat- och båtsmanstorps befriande i vissa fall från ansvar för inteckningar i stamhemmanet.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Varder, då lagfart sökes eller eljest styrkt och i lagfartsprotokollet antecknadt, att afsöndrad lägenhet utgöres af område, som vid skifte å

stamhemmanet undantagits till ryttare-, soldat- eller båtsmanstorp och, då afsöndringen skedde, ännu var samfälld mark för två eller flera hemmanslotter, hvilkas ägor till någon del blifvit genom skifte eller eljest åtskilda, vare, där ej nedan annorledes stadgas, lägenheten fri från ansvar för inteckning för fordran, som meddelats i stamhemmanet eller del däraf; och skall sådan inteckning oafkortad gälla i återstoden af den intecknade fastigheten, ändå att med öfriga rättäggande ej är sålunda aftaladt.

2 §.

Har, förrän i lagfartsprotokollet skett anteckning, som i 1 § sägs, vid exekutiv försäljning af lägenheten eller annan fastighet beträffande någon inteckning bestämts visst belopp, hvarför lägenheten häftar, eller har någon rättäggande före utgången af år 1907 till inteckningsprotokollet anmält yrkande, att viss inteckning skall undantagas från tillämpning af hvad i 1 § stadgas, svare lägenheten för sådan inteckning enligt eljest gällande allmänna regler.

Underlåtenhet att göra anmälan, som nyss sagts, må ej läggas någon till last såsom försummelse i bevakande af honom eller annan tillkommande rättighet.

3 §.

Hvad ofvan stadgas med afseende å inteckning för fordran, äge, beträffande inteckning för rätt till afkomst eller annan förmån, som åt någon upplåtits att till visst belopp i penningar eller varor utgå af stamhemmanet eller del däraf, motsvarande tillämpning å det skadestånd, hvartill rättighetens innehafvare må vara berättigad.

samt

3:o) Lag

*om ändrad lydelse af 37 § i förordningen den 16 juni 1875 angående
inteckning i fast egendom.*

Härigenom förordnas, att 37 § i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom skall erhålla följande ändrade lydelse:

37 §.

Har egendom, sedan inteckning däri beviljades, blifvit styckad; vare om de särskilda delarnes ansvar för intecknade beloppet lag som om flera egendomar ofvan är sagdt.

Huru i vissa fall afsöndradt område, som förut tillhört ryttare-, soldat- eller båtsmanstorp, må befrias från ansvar för inteckningar i stamhemmanet, därom är särskildt stadgadt.

Till stöd för den sålunda föreslagna lagstiftningen anföra motionärerna i likalydande motivering följande:

»När den nya härordningen antogs, försummade man att vidtaga åtgärder för bibehållande såsom själfständiga jordbrukslägenheter af de ryttare-, soldat- och båtsmanstorp, hvilka i mån af den nya lagstiftningens successiva genomförande komme att blifva för sina förra ändamål obehöfliga. Antalet sådana torp var dock högst betydligt. Enligt en uppgift från 1892 funnos då för hela riket sammanlagdt öfver 21,000 ryttare-, soldat- och båtsmanstorp. Med den centrala betydelse egnahemsfrågan alltmer tillvunnit sig, ej minst för landsbygden, är den nämnda underlåtenheten mycket att beklaga. Den innebär också mången gång en stor hårdhet mot torpens sista tjänstinnehafvare, för så vidt dessa nödgas lämna sina torp, på hvilkas förkofran de nedlagt kanske större delen af sitt lifs arbete och där de och deras barn funnit hemmets hägn och trefnad. Det synes mig därför vara en uppgift af icke ringa social betydelse och rättvisa att, såvidt möjligt, underlätta, att de förutvarande knektetorpen må med äganderätt kunna bibehållas såsom själfständiga jordbrukslägenheter.

Huru svårt det i själfva verket är under nuvarande förhållanden för de afskedade knektarne, och äfven för andra, att kunna köpa förutvarande knektetorp, särskildt om köparne vilja vara fria från ansvar för stamhemmanets inteckningar, framgår af det följande. Hushållningssällskapen, såsom förmedlare af statens egnahemslån, hafva därom en rik erfarenhet. Helt visst har mången förutvarande soldat, som önskat med hjälp af egnahemslån köpa sitt torp, nödgats afstå därifrån till följd af svårigheterna att få en giltig försäljning till stånd och att få torpet gravationsfritt.

Men icke blott för de tilltänkta köparne, utan äfven för de nuvarande ägarne, hemmansägarne, äro de nu gällande förhållandena ogynnsamma. Som bekant hafva knektetorpen, i sammanhang med indelningsverkets ordnande af Carl XI, i regel tillkommit på det sätt, att den by eller det eller de hemman, som indelats till stamrote (rusthållsstam) tillsläppt mark till torpet. När vid skiftesväsendets genomförande storskifte, enskifte eller laga skifte sedermera öfvergick stamroten, där denna, såsom vanligen varit fallet, dåmera tillhörde flere delägare, undantogs knektetorpets område från skiftet för tillgodoseende af delägarnes i stamhemmanet gemensamma behof med afseende å indelningsverket. I mån som detta behof upphört eller upphör, har knektetorpens mark återfallit eller kommer inom kort att återfalla till stamhemmanen såsom för dessas delägare gemensamma områden, hvaröfver de äga förfoga liksom öfver annan oskiftad mark. Delägarne hafva således visserligen enligt lag full rådighet att genom laga skiftesförrättning få hvar sin del af området afskild såsom en del af hvars och ens hemmanslott. Men det är tämligen uppenbart, att en sådan förrättning ställer sig alltför dyr, för att denna utväg annat än undantagsvis kan praktiskt anlitas. Delägarne äro följaktligen i allmänhet hänvisade till att bibehålla gemenskapen obruten och att söka utarrendera det förutvarande knektetorpet eller, om det låter sig göra, försälja detsamma såsom en afsöndring från stamhemmanet i dess helhet.

Åvägabringandet af knektetorps försäljning skulle mången gång väsentligt underlättas, om lagen om samäganderätt den 30 september 1904 vore tillämplig å dylika fastigheter. Så är emellertid icke förhållandet. I denna lags 19 § stadgas nämligen, att lagen icke har tillämpning å ägor, som vid skifte af jord blifvit undantagna för delägarnes allmänna behof eller eljest äro samfällda för flera hemmanslotter. För giltighet af knektetorps försäljning erfordras alltså, att samtliga delägare i stamhemmanet underteckna saluhandlingen. Om en hemmanslott tillhör ett stärbhus, och någon delägare däri, såsom så ytterst ofta är förhållandet, vistas i Amerika, kan försäljningen af sådan anledning alldeles gå om intet eller åtminstone oskäligt försvåras, äfven om den frånvarandes andel i torpet kanske icke representerar högre värde än ett par kronor. Icke så sällsynt är också, att någon delägare i torpet af mindre goda bevekelsegrunder motsätter sig försäljning, hvilken alltså icke kan komma till stånd.

Något verkligt skäl att undandraga knektetorpen från den nämnda lagens tillämpning finnes dock knappast. Det allmänna behof, hvarför

marken afsatts såsom samfällighet, har ju upphört eller kommer snart att upphöra, och knektetorpets har följaktligen för delägarne i stamhemmanet alldeles icke någon annan betydelse än hvilken annan jordlägenhet som helst, hvartill de af någon anledning, utan att den afsatts vid skifte, kunnat blifva samägare. Låter man, såsom jag här vill föreslå, lagen om samäganderätt tillämpas äfven å knektetorp, vinner häradsrätten befogenhet att på yrkande af delägare utse god man för försäljning (eller förvaltning) af sådant torp. Dylik god man är ock behörig att med laga verkan utfärda och underskrifva köpebref.

I sammanhang med ändring af 19 § i lagen om samäganderätt torde emellertid till 12 § i samma lag böra göras ett tillägg för att underlätta knektetorps afsöndrande från stamhemmanet. I sistnämnda paragraf stadgas bland annat, att, om vid samfälld fastighets försäljning viss lott däraf finnes vara särskildt in-tecknad och den på denna lott belöpande andel i den bjudna köpeskillingen icke uppgår till beloppet af den gäld, för hvilken lotten på grund af in-teckning häftar, försäljning af fastigheten ej må ske med mindre ägarna af öfriga lotter medgifva det. Detta stadgande har tillkommit i det syfte, att icke genom en lotts öfverin-tecknande öfver värdet försäljning må kunna mot någon delägars vilja framtvingas till underpris. Den, som i denna ordning vill köpa fastighet, där någon lott är öfverin-tecknad, riskerar nämligen, alldenstund in-teckningarnas framtida giltighet icke beröres af försäljningen, att fastigheten kan åter komma att frångå honom genom exekutiv auktion, föranstaltad af innehafvare af en i sig värdelös in-teckning i den öfverin-tecknade delen. En spekulant på fastigheten kan uppenbarligen under så osäkra förhållanden därför bjuda endast en bråkdel af hvad den annars bort kunna betinga. Därest nedan föreslagna ändring i in-teckningsförrordningen kommer till stånd, kan, då försäljningen afser att från hemman afsöndra ett knektetorp, den därigenom uppkomna lägenheten när som helst befrias från ansvaret för in-teckningarna i stamhemmanet eller dess delar. Och innan afsöndringen skett och fastställts, kan någon in-teckning särskildt i lägenheten icke finnas. Något egentligt hinder i lagens allmänna grunder finnes således icke att från tillämplighet af nämnda stadgande göra undantag för försäljning i ändamål att afsöndra knektetorp. I själfva verket skulle dess tillämplighet å sådan försäljning lätteligen kunna omöjliggöra försäljningen. Ingen möjlighet finnes nämligen att vid försäljningstillfället med gällande verkan uträkna, hur stor del af en in-teckning i en hemmanslott skulle belöpa på motsvarande

andel i knektetorpet. Man komme således att stanna i ovisshet, som icke skulle kunna häfvas, huruvida ett köpeanbud lagligen kunde antagas eller icke. Jag hemställer alltså om sådant tillägg till 12 § i lagen om samäganderätt, att nämnda bestämmelse icke blir tillämplig på försäljning, hvarom nu är fråga.

Såsom redan nämnts, är under rådande förhållanden ett soldattorp i regeln icke gravationsfritt efter afsöndringen. Enär sådant torp betraktas såsom en oskiftad del af stamhemmanet, följer däraf, att hvarje inteckning, som meddelats i någon hemmanslott, också belastar motsvarande andel af knektetorpet. Det är klart, att ett dylikt förhållande mycket försvårar försäljningen af knektetorp och bör nedbringa salupriset under hvad annars kunnat erhållas, utan att detta medför någon fördel för köparna. Det betänkligaste härvidlag är, att det är så utomordentligt svårt och mödosamt, stundom rent af omöjligt att med nu gällande lagstiftning få sådana inteckningar dödade (relaxerade) i knektetorpet. För vinnande af relax måste nämligen — så framt ej inteckningshafvaren skall gå miste om all realsäkerhet för en till siffran obestämmd andel af inteckningsbeloppet — inteckningshandlingen företes vid häradsrätten i hufvudskrift jämte medgifvande till relaxerandet såväl från vederbörande fastighetsägare som från alla inteckningshafvare med sämre förmånsrätt, hvarvid jämväl dessas inteckningshandlingar (åtminstone i fråga om penninginteckningar) skola företes i original. Äro inteckningarna flera, såsom nästan alltid är händelsen beträffande knektetorp, fordras rättskunnig hjälp för att genomföra en sådan åtgärd, hvilken följaktligen medför dryga kostnader. Endast expeditionskostnaden för hvarje inteckning, som relaxeras, uppgår i medeltal till sex kronor femtio öre eller mera, och därtill kommer i regel kostnaden för gravations- och andra bevis, som tarfvas. I detta förhållande ligger det svåraste hindret för meddelandet af egnahemslån till förvärfvande af soldattorp, enär ju gällande författning för sådana lån förutsätter, att lägenheten skall före lånets utbetalande vara gravationsfri. Och dock äro knektetorp till sin storlek och beskaffenhet särskildt lämpade och af allmänheten med särskild förkärlek omfattade föremål för egnahemslåneansökningar.

De nu öfverklagade förhållandena äro naturliga konsekvenser af de rättsliga förutsättningarna för knektetorpens tillkomst. Men te de sig också naturliga för en juridiskt oskolad uppfattning? Jag tvekar icke att besvara denna fråga med nej. Tvärtom synes ett sådant sakernas

tillstånd för lekmanauppfattningen vara till den grad besynnerligt, att man i allmänhet icke af sig själf haft en tanke på att saken kan förhålla sig så. Många undrande spørsmål hafva också riktats till jurister, huruvida uppgift härom, när den kommit till någons öron, verkligen kan vara riktig. Det finnes därför goda skäl att undersöka, huruvida tillräckliga grunder föreligga för att bibehålla ett rättsförhållande, hvilket leder till i flera hänseenden så otillfredsställande praktiska resultat och som så litet harmonierar med den allmänna uppfattningen.

Hufvudgrunden skulle naturligtvis vara den, att man icke bör genom lagändring beröfva en inteckningshafvare någon del af säkerheten för hans lån. Men härvid är att märka, att soldattorpet ingalunda från början utgjort någon del af säkerheten för lån, som lämnats före indelningsverkets upphäfvande. Så länge torpet ingick i löneförmånerna för den indelte soldaten, var det nämligen icke åtkomligt för hemmansägarnes borgenärer. Äfven om en hemmanslott såldes exekutivt, måste knektetorpet ändock äga bestånd för sitt ändamål. Knektetorpet utgjorde tvärtom ett synligt bevis på att den intecknade hemmansdelen graverades med ett ytterligare onus, bestående i andel i soldatens kontanta lön m. m., hvilket hade bättre förmånsrätt än alla inteckningar. Knektetorpets återfallande till stamhemmanet innebär således för sådana inteckningshafvare en tillökning i pantsäkerheten, hvarpå de icke kunnat med rätta göra räkning, när inteckningen belånades.

Principiellt sedt, ställer sig saken annorlunda för sådana inteckningshafvare, som belånat inteckning i stamhemmanet eller del däraf efter värnpliktslagens tillkomst eller i allt fall, sedan torpet faktiskt återfallit till hemmanet. Men i verkligheten är det knappast så. De flesta långifvare äro helt enkelt okunniga om eller ligkiltiga för huruvida till hemmanet hört ett knektetorp eller icke. Många sakna också kunskap om att sådant torp är delaktigt i ansvaret för inteckningen. Alla dessa hafva lämnat inteckningslån utan att beräkna någon säkerhet i knektetorpet. Beloppet af sådant torps anpart i ansvaret för en inteckning i stamhemmanet är också i de flesta fall en ren obetydlighet.

Man kan sålunda godt våga det påståendet, att intresset hos inteckningshafvarne för bibehållande af inteckningsrätt i knektetorp är ytterligt ringa. Undantagsvis kan ju dock förhållandet vara annat. Jag har därför trott, att, jämte det i lag stadgades rätt för ägarne af afsöndrade knektetorp att få dessa fritagna från stamhemmanets inteckningar, tillika borde lämnas de inteckningshafvare, som sätta värde på sin ifrågavarande

rätt, möjlighet att bevara densamma. Detta mål skulle de vinna genom att inom viss kortare respittid till inteckningsprotokollet anmäla yrkande i berörda hänseende. Jag har satt denna respittid så kort som till utgången af innevarande år, enär det synts mig vara af vikt, att tidpunkten, då knektetorpen må vinna gravationsfriheten, icke bör undanskjutas längre än alldeles nödvändigt. Och förrän respittiden gått till ända ernås icke detta mål. I förbigående vill jag anmärka, att i de aflägsna landsändar, hvarest ting icke hålles om hösten, några knektetorp aldrig funnits. — För inteckningar, som meddelas efter respittidens utgång, tarfvas icke någon motsvarande rätt, ty deras innehafvare böra vid deras belånande räkna med innehållet i lagändringen. Däremot beröras äfven sådana inteckningar af ett annat undantag från regeln, hvarom skall talas här nedan.

Till förekommande af möjlig tvekan torde böra i lagen särskildt framhållas, hurusom underlåtenhet att göra anmälan, som nyss sagts, där sådan kan äga rum, gifvetvis icke bör kunna läggas någon (t. ex. förmyndare eller panthafvare) till last såsom försummelse i bevakande af honom eller annan tillkommande rättighet.

Såsom förutsättning för en sådan lagändring, som här ifrågasättes, måste emellertid uppställas det villkor, att knektetorpet vid afsöndringen alltjämt utgjorde en själfständig brukningslott eller, med andra ord, att det icke blifvit skiftadt mellan delägarne. Har nämligen en hemmanslott fått sin andel i knektetorpet genom skifte utbruten från samfälligheten och måhända utlagd till sambruk med hemmanslottens öfriga mark, finnes icke längre något egentligt skäl, hvarför denna del af hemmanslottens ägor skall intaga en särställning i förhållande till de öfriga. Hafva öfriga delägare bibehållit samfälligheten i torpet, är stadgandet tillämpligt, såvidt angår deras andelar däri.

En annan fordran, som måste uppställas, är den, att såväl nyss-nämnda förhållande som ock markens egenskap att utgöra förutvarande ryttare-, soldat- eller båtsmanstorp genom skriftliga bevis styrkes till lagfartsprotokollet. Det är nämligen en grundprincip i vårt lagfarts- och inteckningsväsen, att man ur protokollen rörande dessa ärenden skall kunna afgöra, hvilka inteckningar som belasta hvarje fastighet, så att därom kan erhållas bevis af domaren. Här möter emellertid den svårigheten, att ryttare-, soldat- och båtsmanstorp icke innefatta kamerala beteckningar för vissa fixerade jordområden. Det har aldrig saknats möjlighet för vederbörande hemmansägare att, när det så lämpat sig, efter vederbörligt tillstånd flytta ett sådant torp från en plats till en

annan och tillägga detsamma helt andra ägor än det förut haft. Det är icke nog med säljarnes blotta uppgift i saluhandlingen, att den försålda lägenheten utgjort hemmanets soldattorp. Man bör härom erhålla officiell visshet, och sådan står i de flesta fall ganska lätt att vinna, om man utgår från förhållandena vid gällande laga skiftes- (en- eller storskiftes-) förrättning å stamhemmanet. Det möter i allmänhet icke stora svårigheter att t. ex. å den karta öfver lägenheten, som merendels åtföljer ansökningen till Konungens befallningshafvande om fastställelse af afsöndringen, erhålla vederbörande landtmätares intyg därom, att lägenhetens område vid laga skifte å hemmanet undantagits till soldattorp och att detsamma därefter icke underkastats ny skiftesförrättning. Om stamhemmanet aldrig undergått skifte, t. ex. af den anledning att det tillhör en och samma ägare, kan den föreslagna bestämmelsen icke tillämpas å knektetorp till sådant hemman. Men i sådant fall finnes ej heller någon säkerhet för att icke torpet före försäljningen varit förenadt till sambruk med egendomen i öfrigt.

Dessa förhållanden böra lämpligen styrkas i sammanhang med lagfartsansökningen å lägenheten. Men något hinder synes icke förefinnas, hvarför sådant icke må kunna ske äfven sedermera. Särskildt för ägare af knektetorp, som redan äro afsöndrade och lagfarna, är det af vikt att de kunna i särskildt ärende få sin bevisning i nämnda hänseende införd i lagfartsprotokollet.

Med denna ståndpunkt är det onekligen möjligt, fastän det säkerligen ytterst sällan kommer att inträffa i verkligheten, att, sedan ett soldattorp afsöndrats men innan ifrågavarande anteckningar skett i lagfartsprotokollet, exekutiv försäljning kan äga rum å lägenheten eller å någon del af stamhemmanet, och att det därvid uträknas visst belopp af någon inteckning såsom häftande vid det afsöndrade torpet. Den sålunda en gång tillämpade ansvarsfördelningen bör icke sedermera kunna rubbas genom lägenhetsägarnes ensidiga förfogande, utan bör i sådant fall lägenheten fortfarande svara för inteckningen.

Den här ifrågaställda lagstiftningen afser i första rummet endast penninginteckningar. Det är icke omöjligt att en servitutsinteckning helt eller delvis har afseende just på knektetorpets område, ehuru inteckningsprotokollet icke lämnar upplysning därom; och i sådan händelse kan det icke försvaras att låta densamma utan den servitutsberättigades hörande upphöra. Detsamma gäller inteckningar för nyttjanderätt samt för rätt till afkomst eller annan dylik rättighet (undantags-, födoråds-, fördelskontrakt). Att dylika inteckningar i gravationsbevis upptagas såsom belastande torplägenheten, medför för denna inga afsevärda olägenheter.

Hvad beträffar undantagsinteckningarna, hvilka intaga en mellanställning mellan nyttjanderätts- och penninginteckningar, så kunna undantagsprestationerna icke direkt utkrävas af lägenhetshafvaren personligen. För att lägenheten skall kunna exekutivt tagas i anspråk för dem, fordras, att de dessförinnan förvandlas till en penningfordran för skadestånd till följd af bristande fullgörande af undantagskontraktet eller till följd däraf, att inteckningen för undantaget vid exekutiv auktion går förlorad. Ej heller i dessa fall kan lägenheten tagas i anspråk, såframt ej undantaget är bestämdt till visst belopp i penningar eller varor. Men i sådan händelse intager skadeståndet i fråga samma rättsliga ställning som en penninginteckning. De om sådan inteckning nu föreslagna regler böra följaktligen också tillämpas på skadestånd, som nu nämnts. Att en undantagsinteckning fortfarande vidlåder lägenheten har således betydelse endast för den sida af rättsförhållandet, hvori undantagsinteckningen är likställd med nyttjanderättsinteckning.»

Med föranledande af ofvannämnda motioner har herr *Sjöcrona* inom Första Kammaren i afgifven motion, n:o 76, hvilken till utskottet hänvisats, yrkat, att de lagstiftningsåtgärder, som af motionärerna föreslagits i fråga om ryttare-, soldat- eller båtsmanstorp, som utlagts vid laga skifte, måtte utsträckas att gälla äfven öfriga ständiga ryttare-, soldat- och båtsmanstorp; och har utskottet vid behandlingen af ifrågavarande ämne jämväl tagit detta yrkande under ompröfning.

Rörande den föreliggande frågan har kammarrådet G. Thulin på anmodan af utskottet utarbetat följande redogörelse:

Hvad knektetorpen (ryttare-, soldat- och båtsmanstorpen) angår, äro *Bestämmelserna i knektekontrakten.* bestämmelserna beträffande desamma hufvudsakligen att söka i de kontrakt, som från början ingåtts för de särskilda regementena och kårerna med de i dessa kontrakt sedermera gjorda ändringar och tillägg, och utvisa ifrågavarande bestämmelser, att, ehuru knektetorpen i det hela hafva ett gemensamt ursprung, dock ej obetydliga skiljaktigheter förekomma såväl mellan som inom de särskilda regementena och kårerna.

A. Infanteriet.

Hvad *Kopparbergs län* angår, hade, på sätt framgår af kungl. förordningen den 12 januari 1728, allmogen förbehållit sig att liksom tidigare ej behöfva gifva soldaterna husrum och torpställe. Vid en del rotar inom nämnda län, hvilka tillhöra Västmanlands regemente (se nedan), hafva *Infanteriet.*

det oaktadt torp upplåtits till soldaterna, men förekomma ej några knekte-torp vid *Dalregementet*.

För *Hälsinge regemente* (Hälsingland och Gästrikland) innehöll ej det ursprungliga kontraktet någon bestämmelse om knektetorp. I kungl. resolutionen den 21 januari 1748 förklarades också, att allmogen icke kunde *förbindas* till några rotestugors uppbyggande, hvarvid tillades, att, om soldaten, såsom tidigare skett, med rotebondens tillstånd på dennes ägor uppbyggt sig hus och därtill uppröjt någon jord, hus och jord efter soldatens och hans hustrus död skulle tillfalla jordägaren. I öfverensstämmelse därmed stadgades i kungl. brefvet den 1 mars 1826 angående förändring i soldaternas legningssätt vid *Hälsinge regemente*, att, i de fall då soldaterna skulle legas sockenvis, den i viss rote insatte soldaten vid denna skulle, jämte årlig kost och lön, hafva nödig byggnadsplats och odlingslägenhet eller så kallad rotejord af den rymd socknemännen bestämde med tarflig skogsfång och mulbete att i soldatens och hans hustrus dagar innehafvas och begagnas.

Inom några socknar i Hälsingland och Gästrikland hafva väl i sammanhang med byalagen öfvergångna skiften för de särskilda rotarna ständiga soldatjordar blifvit afsatta, men eljest har den jord, som med tillämpning af ofvanberörda bestämmelser upplåtits till soldaterna vid *Hälsinge regemente*, ej såsom vid andra regementen varit *stadigvarande soldatjord*, utan har den efter den i kontraktet bestämda besittningstiden återfallit till hemmanet, beroende på rotehållarens godfinnande att vid ny legning lämna den gamla soldatjorden, så vida den nämligen ej fortfarande innehades af den förre soldaten eller hans änka, eller att upplåta annan jord. Till följd af den långa besittningstiden till jorden i soldatens och hans änkas lifstid har det kunnat inträffa, att en rote samtidigt haft flere soldattorp utlämnade, och hafva ej sällan, äfven där ständiga soldatjordar afsatts vid skifte, soldaterna jämte dessa fått särskilda jordar till sig upplåtna för uppodling.

För *Värmlands regemente* innehöll väl knektekontraktet af den 25 juni 1688 icke något bestämdt stadgande om soldattorps anläggning, utan endast att soldaten antingen skulle med stuga m. fl. byggnader förses eller hos rotebonden på gården inrymmas. I *Norbergs och Skinnskattebergs tingslag* hade enligt kungl. förordningar af den 20 november 1685 soldaten ej att fordra hvarken torp, åker eller äng, såsom eljest i Västmanland var fallet. Sedermera hafva emellertid torp med åker och äng allmänt anslagits för soldaterna vid *Värmlands regemente* (jämför kungl. bref af den 3 juni

och 3 december 1747), och blef genom en af Kungl. Maj:ts den 4 oktober 1813 fastställd reglering med rotehållarna i Västmanland allmänt stadgadt, att soldaten vid hvarje rote skulle jämte bostad på stamrotens ägor hafva bland annat planteringsland.

För *samtliga öfriga infanteriregementen och kårer* öfverensstämde kontrakten därutinnan, att soldaten i regel borde hafva *stadigvarande torp*, till hvilket i allmänhet, utom stuga m. fl. byggnader samt i vissa fall kåltäppa, skulle höra åker och äng af viss beskaffenhet.

Det var dock ej en bestämd regel, att åker och äng skulle höra till torpet. I Kungl. Maj:ts konfirmation den 5 december 1682 öfver det med allmogens fullmäktige vid då pågående riksdag afslutna kontrakt om det vissa knektehållet stadgades sålunda, att de, som för sina hemmans magerhet och svaghet ej kunde åstadkomma torp af angifven beskaffenhet, skulle inhysa soldaten inom gården i en särskild stuga. För Skaraborgs regemente stadgades likaledes, att för sådant fall husrum skulle upplåtas soldaten »inomgårds». I kungl. förordningen den 4 november 1725 föreskrefs för Upplands regemente, att, om för en rotes svaga villkor någon lägenhet ej finnes till åker och äng, roten likväl skulle uppbygga knektetorpet. För Älfsborgs regemente stadgades i kungl. förordningen den 10 december 1685, att, om lägenhet af angifven beskaffenhet ej kunde anskaffas, soldaten finge nöja sig med den lägenhet, som vid roten finnes, men att han i hvarje fall skulle förses med stuga m. m. och kåltäppa. I det den 18 september 1862 fastställda kontraktet för södra bataljonen af Bohusläns regemente lämnades särskilda föreskrifter för det fall, att åker och äng antingen alldeles icke eller i mindre mån än föreskrifvet vore kunde soldaten utöfver bostaden beredas. Vid Västerbottens och Norrbottens fältjägarekårer ägde soldaterna ej göra anspråk på att erhålla åker och äng, där lägenhet därtill ej finnes å utmarken. För Norra och Södra skånska infanteriregementena skulle, där hemkallet utgick efter 1:sta och 3:dje klasserna, jord ej lämnas utöfver torp, husrum och kåltäppa. I Jämtland ägde rotehållarne att, då de ansågo sådant för sig förmånligt, i stället för upplåtande af torp, antingen härbärgera soldaten eller för honom upplåta sådant boningshus, som enligt kontraktet borde finnas å torpet.

Efter flera kontrakt, som eljest innehöllo bestämmelser om torp för soldaterna, kunde för vissa fall äfven skyldigheten att för dem anskaffa husrum eller stuga bortfalla.

I fråga om storleken af den åker och äng m. m., som skulle höra till knektetorpen, gällde följande stadganden:

Första lifgrenadierregementet (Östergötland): Enligt kungl. förordningen den 7 november 1685 skulle till torpet, hvilket »samteliga roten förbunden är med samlad hjälp och hand at uppbygga», höra åker till $\frac{1}{2}$ spanns årligt utsäde och äng till $1\frac{1}{2}$ lass hö.

Upplands regemente: Enligt kungl. förordningen den 4 november 1725 skulle till knektetorpet höra en kåltäppa, ett spannland åker, hälften till hvarvt års utsäde, samt äng till 2 sommarlass hö.

Skaraborgs regemente: Enligt kungl. reglementet den 1 februari 1695 skulle rotebönderna af utmarken »upprifva» en kåltäppa, åker till 2 skäppers land ($\frac{1}{2}$ tunnland) samt äng till 2 lass hö.

Södermanlands regemente: Enligt kungl. reglementet den 23 november 1686 skulle roten uppbryta ett spannland åker (hälften till hvarvt års utsäde) samt äng till 2 lass hö jämte en liten kåltäppa.

Jönköpings och Kronobergs regementen: Enligt kungl. förordningen den 13 maj 1685 skulle rotebönderna hjälpas åt att uppröja $\frac{1}{2}$ tunnland åker och en kåltäppa med en liten hage eller ängsstycke om 2 lass af den gårdens ägor, som vid indelningen därtill utsetts.

Älfsborgs regemente: Enligt kungl. förordningen den 10 december 1685 skulle rotebönderna förse soldaten med åker till ett spannland och ängs uppbrytande på utmarken till 2 stackar hö, där sådan lägenhet finnes.

Västgöta-Dals (Hallands) regemente: Härom se, hvad som anförts beträffande dels Skaraborgs och dels Älfsborgs regemente.

Bohusläns regemente: Enligt kungl. stadfästelsen den 20 september 1783 å det med rotehållarna vid Bohusläns regementes norra bataljon ingångna kontraktet skulle omkring knektetorpet, när utrymme därtill gäfvos, uppbrytas åker till $\frac{1}{2}$ tunnas årligt utsäde eller 1 tunnland uppodlad åker och äng till 2 stackars afkomst; och meddelades liknande bestämmelser i kungl. brefvet den 18 september 1862 angående fastställelse af knektekontrakt om södra bataljonens af nämnda regemente förvandling till ständigt knektehåll, dock med tillägg, att icke något af hemmanens åker och äng finge till soldatens nyttjande afsöndras.

Västmanlands regemente: Enligt för särskilda delar af Västmanland utfärdade kungl. förordningar af den 20 november 1685 skulle soldaten bestås 1 spannland jord och 2 lass äng, så att därå årligen kunde sås $\frac{1}{2}$ spann och erhållas 2 lass hö (jfr dock kungl. brefvet den 4 oktober 1813). Om den till Kopparbergs län hörande delen af Västmanlands regemente samt Norbergs och Skinnskattebergs tingslag, se ofvan.

Kalmar regemente: Enligt kungl. förordningen den 26 februari 1686

skulle rotebönderna hjälpas åt att uppröja $\frac{1}{2}$, tunnland åker och en kåltäppa med en liten hage eller ängsstycke till 2 lass hö af den gårdens ägor, som vid indelningen därtill utsetts.

Närikes regemente (Lifregementet till fots): Enligt kungl. konfirmationen den 5 december 1682 skulle, där lägenhet därtill funnes, för soldaten uppbytas 1 spannland åker, kåltäppa samt en hage eller ett ängsstycke om 2 lass hö (om den till Värmland hörande delen af Närikes regemente, se Värmlands regemente).

Norrbottnens och Västerbottnens fältjägaråker: Vid dessa kårer skulle enligt kungl. förordningen den 31 mars 1696 rotebönderna hjälpas åt att för soldaten på utmarken uppbyta eller uppröja ett torpställe, hvartill skulle läggas en half tunna åker, som årligen efter landets sed sås ($\frac{1}{2}$, tunnans rågutsäde, jämför kungl. bref den 2 augusti 1771), likaledes en kåltäppa och äng om 2 vinterlass hö, där sådan lägenhet funnes.

Jämtlands häst- och fältjägaråker: Enligt kungl. fastställelsen den 8 oktober 1851 å nytt kontrakt för berörda kårer skulle, så framt därtill tjänlig lägenhet å rotens utmark funnes, för soldaten anslås torp om 4 målingar öppen åker, hvilken alltid borde till hälften trädas, och skulle ängen vara så tillräcklig, att den i medelmåttiga år lämnade en afkastning af 4 lass hårdvalls- och 6 lass skogsängshö. Ängsmarken skulle vara belägen inom torphägnaden, men om det icke utan olägenhet för roten kunde ske, skulle därtill eller för hvad som bruste anvisas annan tjänlig trakt å rotens ägor, dock ej för afsides belägen. Hade rotehållarna icke tillräcklig hårdvallsslätt för eget behof, borde till soldatens foderbärgning insyning ske å skogsängar, hvarvid 2 lass skogsängshö skulle räknas lika med 1 lass hårdvallshö.

Norra och Södra skånska infanteriregementena: Enligt kungl. bref den 23 mars 1813 skulle i Skåne soldaterna försäkras om torp med jord eller i stället därför om motsvarande underhåll in natura jämte boningsställe å rotens ägor. I öfverensstämmelse därmed stadgades i de kontrakt, som den 21 oktober 1817 fastställdes för berörda regementen, att på rotens bekostnad åt soldaten skulle uppföras ett hus m. fl. byggnader och till hvarje torp på rotens bekostnad anläggas en inhägnad s. k. kåltäppa om 3 geometriska kappland, utan att själfva husplatsen därunder finge inbegripas. För hemkallets utgörande voro enligt nämnda kontrakt rotarna indelade i tre klasser, och skulle, när hemkallet utgick efter 2:dra klassen, soldaten bestås jämte torp och husrum 4 skäppor eller 24 kappland åkerjord af samma beskaffenhet, som den i allmänhet vid hemmanet funnes

inom hägnaden, samt äng till 60 lispund hö, med rättighet dock för rothållaren att lämna antingen hö in natura eller äng. Där bete af angifven beskaffenhet ej kunde beredas, kunde rothållaren i stället gifva soldaten bland annat 12 geometriska kappland åkerjord.

B. Kavalleriet

(beridna och afsuttna regementen och kårer).

Kavalleriet.

Redan i reglementet den 5 januari 1684 uttalade Kungl. Maj:t, att det vore både nödigt och nyttigt för rusthållarna, att på rustningshemmanets ägor, där god lägenhet därtill finnes och sådant kunde äga rum utan rusthålllets skada, ett torp uppsattes till boställe för ryttaren, och skulle, sedan torpet uppsatts och nödig åker därtill upplöjts samt något till ängsmark utsetts efter rustningshemmanets villkor, ett torpets årliga afkastning motsvarande belopp afdragas å ryttarens lön. Detta skulle dock ej vara en lag för alla fall, utan endast där det »med bekvämlighet» kunde ske, och förordnade Kungl. Maj:t likaledes den 2 december 1690 i bref till åtskilliga landshöfdingar, att rusthållarna skulle tillhållas att, så vida någon lägenhet på rustningshemmanets ägor därtill kunde erhållas, förse ryttarne med torp och boställen af något utsäde och äng, hvilka torp efter deras värde skulle afräknas på ryttarens lön, så vida de vore försedda med åker och äng. I öfverensstämmelse härmed meddelades äfven föreskrifter för särskilda regementen och kårer.

Hvad storleken af ryttaretorpets åker och äng angår, synes man hafva gått ut ifrån, att den skulle bero på öfverenskommelse mellan rusthållaren och ryttaren samt att afdraget å lönen skulle vara beroende på torpets storlek. För vissa län meddelades dock särskilda bestämmelser härutinnan. Så stadgades genom kungl. brefvet den 23 maj 1693 beträffande ryttartorpen i Jönköpings län, att de, i likhet med soldattorpen i Skaraborgs län, skulle hafva $\frac{1}{2}$ tunnland åker, kåltäppa och ett ängsstycke om 2 lass hö, att uppröjas genom ryttaren, och meddelades genom kungl. bref den 28 juni 1693 liknande föreskrifter för Kalmar och Kronobergs län, dock med förklaring i kungl. brefvet den 6 augusti 1693 beträffande förstnämnda län, att, där torpen vore bättre än hvad berörda bref föreskrefve, däremot svarande afräkning finge ske i den årliga lönen.

Genom kungl. resolutionen den 19 och 20 november 1685 förklarades för Östgöta kavalleri, att, där ett torp hade en tunnass utsäde och äng till $1 \frac{1}{2}$ lass hö, 10 daler kopparmynt skulle afdragas å lönen, men behöfde

torpen ej nödvändigt hafva denna storlek; och bestämdes genom kungl. bref den 26 juni 1780, att, där de vore mindre, afkastningen å lönen i proportion därefter finge minskas.

I kungl. bref den 23 maj 1693 till landshöfdingen i Jönköpings län framhölls, att det ej vore meningen att tilldela en ryttare någon åker och äng i själfva rustningsstammen, utan skulle torpet uppodlas af utmarken; och hette det likaledes i en af Konungens befallningshafvande i Östergötlands län den 7 februari 1724 utfärdad kungörelse, att det vore alldeles förbjudet att angripa och utsyna något af rusthållets ägor till torpet, med mindre lägenhet därtill funnes å utmarken. Där någon utmark ej fanns, skulle rusthållaren i allt fall för ryttaren, om denne det behöfde eller åstundade, anskaffa eller uppbygga husrum utan eller, såsom för Östergötland föreskrifvits, med kålgårdstappa (se kungl. reglementet den 7 november 1695 m. fl. författningar).

C. Båtsmanshållet.

I. Båtsmanroteringen.

1) *Båtsmanshållet i Norrland* (Gäflborgs, Västernorrlands samt Väster- och Norrbottens län). Ut i det af Kungl. Maj:t den 2 mars 1688 fastställda kontraktet beträffande båtsmansroteringen i Norrland var ej stadgadt, att båtsmännen skulle hafva torp och hade äfven rotehållarne i Hälsingland genom kungl. resolution den 21 januari 1748 uttryckligen befriats från skyldigheten att uppbygga rotestugor, men hade dock, på sätt jämväl sistberörda resolution utvisar, från äldre tid tillbaka den plägsed merendels varit följd, att rotarna i stället för kosthåll och andra förmåner åt sina båtsmän på utmarken utsett tjänliga lägenheter till torp, att af dem odlas och innehafvas såväl under tjänstetiden som äfven sedermera mot vissa vid hvarje tillfälle mellan roten och båtsmannen öfverenskomna villkor, och förordnades genom kungl. brefvet den 10 februari 1824, att, enär detta bruk icke dittills haft någon olägenhet med sig utan tvärtom medfört verklig nytta i afseende på flere odlingsbara lägenheters upp- röjande och vidare förbättrande, med denna anstalt äfven framgent finge fortfara, på sätt rotehållarne och båtsmännen funne vara för sig nyttigast, dock med villkor att alla öfverenskommelser af denna beskaffenhet borde till ömsesidig säkerhet skriftligen författas och till Konungens befallnings-

*Båtsmans-
hållet.*

hafvande i orten ingifvas för den vidare åtgärd, som i afseende å dylika kontrakt dittills ägt rum.

Vid en del rotar hafva väl i sammanhang med byalagen öfvergångna skiften för de särskilda rotarna ständiga båtsmansjordar blifvit afsatta, men eljest torde båtsmanstorpen i Norrland i det hela vara af samma beskaffenhet som soldattorpen vid Hälsinge regemente.

I de öfriga till båtsmansrotering indelade landskapen voro däremot rotehållarne allmänt ålagda att bestå båtsmännen *stadigvarande torp*.

2) *Båtsmanshållet i Göteborgs och Bohus län*. Enligt det af Kungl. Maj:t den 16 januari 1739 fastställda kontraktet för Bohuslän förpliktades rotehållarne att på utmarken uppsätta en stuga m. fl. byggnader jämte kältäppa samt att, om lägenhet därtill funnes å utmarken, uppbryta $\frac{1}{2}$ tunnland åker och äng till 2 stackar hö, hvarvid emellertid särskildt gjordes det förbehåll, att båtsmannen ej finge »begiära något af gårdens ågor för hvilket åhrlik skatt och utlager gifves».

3) *Båtsmanshållet i Halland*. Enligt det för Halland den 16 januari 1739 fastställda kontraktet tilläts allmogen att till båtsmannen, där »beqvämligaste lägenheter» funnes å utmarken, uppsätta en stuga med flera byggnader jämte kältäppa samt tillika uppbryta $\frac{1}{2}$ tunnland åker äfvensom äng till 2 stackar hö, och meddelades i samband därmed bestämmelser, hvilka förmåner båtsmannen skulle beredas, där vid en rote icke funnes lägenheter till hus, kältäppa, åker och äng.

4) *Båtsmanshållet i öfriga orter å landet* (Uppsala, Stockholms, Södermanlands, Östergötlands, Älfsborgs, Kalmar, Gottlands och Blekinge län). Enligt det den 23 maj 1690 för dessa orter fastställda kontraktet skulle rotebönderna på de hemman i rotelaget, hvarest »beqvämligaste lägenheten» därtill gäfves, uppsätta stuga m. fl. byggnader, och skulle vid sådana torp, där lägenhet därtill funnes, för båtsmannen uppröjas $\frac{1}{2}$ tunnland åker till säde och träde eller så mycket, att han däraf kunde erhålla ungefär 2 tunnors årsväxt, samt äng till 2 sommarlass hö. Därjämte hade föreskrifter meddelats, hvilka förmåner båtsmannen skulle åtnjuta i de orter, där någon lägenhet ej fanns till åker och äng, såsom i skärgårdarna. Torp skulle båtsmannen sölunda i hvarje fall hafva. Enligt kungl. brefvet den 7 februari 1860 medgaf Kungl. Maj:t emellertid, att en år 1844 meddelad föreskrift, att vid nya båtsmans antagande å Öland lägenhet till åker och äng, där sådan funnes att tillgå, skulle till torp utläggas, icke borde i vidsträcktare mån vinna tillämpning än där vederbörande kompanichef i följd af särskilda förhållanden ansåge den bestämda ersättningen i spann-

mål, hö och halm icke motsvara den fördel, som genom utläggning af åker och äng till det i författningarna begränsade belopp skulle båtsmannen tillskyndas.

II. Båtsmansrustningen.

1) *Blekinge*. Enligt kungl. resolutionen den 27 april 1685 angående båtmanshållet i Blekinge skulle rusthållaren vara förpliktad att för båtsmannen uppsätta en stuga med flera byggnader samt lämna en liten täppa vid husen, tjänlig till kålgård, och bestämdes genom kungl. bref af den 26 oktober och den 22 december 1858, att till kåltäppa borde upplåtas 3 kappland brukbar jord jämte hvad till husplan och väg till husen erfordrades. Med torpet skulle sålunda ej vara förbunden åker och äng, men hade redan genom kungl. bref den 12 september 1786 medgifvits att, där en eller annan rusthållare ville och kunde till bruk och nyttjande till båtsmannen upplåta någon jord, som uti afkastning gäfvé lika mycken spannmål, hö och halm, som kontraktet för hvarje båtsman utstakade, sådant icke finge vägras, när båtsmannen vid inskrifningen i landskansliet därmed förklarar sig nöjd, och synas i anledning därpå flere rusthållare hafva upplåtit åker och äng till båtsmännen (se kungl. bref af den 10 februari 1824, mom. 2 och 1839 års rotebok, § 18).

2) *Södra Møre*. Enligt kungl. resolutionen den 27 april 1685 angående båtmanshållet i Södra Møre skulle rusthållaren vara förpliktad att för båtsmannen utse och bygga ett litet torpställe med nödtorftiga hus, hvarjämte för båtsmannen skulle uppbyggas en liten kåltäppa, en åkerlycka om $\frac{1}{2}$ tunnlands utsäde samt äng till 2 sommarlass hö.

Af den föregående redogörelsen torde framgå, att, där knektetorp lämnats, skyldigheten därtill väl i allmänhet varit grundad på bestämmelserna i de ursprungliga knektekontrakten med de i dessa sedermera gjorda ändringar och tillägg, men hafva äfven i många fall, där allmänna bestämmelser därutinnan ej meddelats, knektetorp upplåtits, och torde lämnan-
ande af torp för sådana fall egentligen allenast få betraktas såsom ett sätt för utgörandet af den eljest bestämda aflöningen till knekten.

Principiellt var det en skyldighet för rust- eller rotehållarne att gemensamt bereda soldaten, ryttaren eller båtsmannen torp, där sådant vid ett rusthåll eller en rote ifrågakom. Vid rotehållet var det emellertid, med undantag för några orter, såsom Dalarne och större delen af

Hvem har skyldigheten att till knektetorpet upplåta erforderlig jord älgat?

Norrland, regeln, att ett af rotehemmanen vid indelningen eller sedermera utsetts till stamrote, hvars innehafvare såsom roteman skulle ansvara för hela rotelagets gemensamma skyldigheter enligt kontraktet och jämväl hade att af sina ägor upplåta jord till torpet för soldaten eller båtsmannen. Med undantag för Västergötland, där afseende vid själfva roteindelningen fästats å denna stamrotens skyldighet, var denna berättigad att af de öfriga hemmanen i roten (strö- eller hjälprotarna) uppbära s. k. planpenningar, om hvilkas belopp och sättet för deras bestämmande särskilda bestämmelser meddelats. Där för soldattorp till visst hemman i roten utgår planpenningar, är det sålunda ett kännemärke på, att torpet tagits från stamhemmanets mark, men kan detta hafva skett, äfven där sådana planpenningar ej utgå. Bortsett från hvad ofvan anförts om Västergötland, stadgades t. ex. för Upplands regemente, att, om det hemman, hvarupå torpet uppbyggts, ägde bättre förmåner än de andra, samma hemman ej ägde njuta vederlag för torpstället, samt för Södermanlands regemente, att sådant vederlag ej skulle utgå, om stamhemmanet bestode af märkliga förmåner eller vore helt hemman och stode i rotelag med ett halft hemman. Många fall förekomma emellertid, där, äfven om visst hemman utsetts till stamrote, torpet ej anlagts på dess mark utan på mark, som tillhört stam- och strörotarna gemensamt eller ströroten ensamt.

*I regeln hafva
knektetorpen
upptagits å ut-
marken.*

Hufvudregeln var, att för knektetorpet ej finge tagas i anspråk stamhemmanets eller rust- och rotehålllets åker och äng, utan att det skulle uppröjas å utmarken. Så föreskrefs i det år 1739 fastställda kontraktet för båtsmanshållet i Bohuslän, att båtsmannen ej finge »begiära något af gårdens ägor för hvilket åhrlik skatt och utlager gifves». Föreskrifter meddelades också i syfte att möjliggöra upptagande af sådana torp, äfven där den utmark, som tillhörde rusthållet eller roten, var samfällad med andra hemman. Då vid Västgöta kavalleri i skogsbygden och särskildt på Falubygden, hvarest rusthållen ej hade »enskild mark», ryttaretorp utsetts på samfällad skog och mark med andra hemman, hvilkas possessorer bestridt dylika torps anläggande, förordnades genom kungl. brefvet den 5 juli 1737, att sådana rusthållare, som med andra hade oskift mark, skulle söka förmås att på densamma söka delning samt torpen således uppsättas, och enligt kungl. resolutionen den 18 augusti 1752 förordnades, att, när rusthåll låge i byalag med odelade ägor och den oskiftade marken befunnes vara af den beskaffenhet, att torp för ryttare eller dragoner därstädes kunde uppsättas utan rusthållarens eller grannarnas skada, sådant finge ske, på sätt som i 10 kap. 4 § byggningsbalken stadgats om oskift

marks upptagande och nyttjande, hvilken paragraf innehöll, att, om jordägare i by ville intaga något, som vore oskift, han skulle tillsäga byamännen, och, om de ej ville stänga och häfda med honom, skulle han söka laga skifte, hvarefter hvar och en finge njuta sin del i det som kunde skiftas. Sedermera medgäfvos särskilda lättnader vid uppodlande af oländig mark och stadgades genom kungl. förordningen den 8 mars 1770, att i oskift mark, där tillfällen till uppodlingar gäfves, den ene grannen icke finge hindra den andre att anlägga torp, då lika goda lägenheter i jämförelse med hvars och ens skattetal vore att tillgå. Såväl före som efter utfärdandet af denna förordning hafva säkerligen ett stort antal knektetorp upptagits på oskift mark, och torde frågan, om för sådana fall torpets jord vid dess nedläggning skall anses tillhöra stamroten eller hela roten eller, såsom ofta är fallet, andra hemman, böra bedömas efter det sätt, hvarpå torpet behandlats vid senare skiften.

Åtskilliga fall förekomma emellertid, där knektetorpen upptagits å krono-, härads- eller sockenallmänningar.

*Knektetorp,
upptagna å all-
männingar.*

Sedan soldaterna vid Östgöta infanteriregemente gjort ansökning att på allmänningarna och bekvämliga orter få sätta upp små torp och stugor till att bo i, gaf Kungl. Maj:t enligt resolution den 12 oktober 1682 därtill sitt bifall, så vida icke någon därigenom skadades i sin förra välfångna rätt eller skogarna till Kungl. Maj:ts afsaknad fördärfvades. Ansökan skulle göras hos landshöfdingen, som hade att afgöra, hvarest sådana små boställen kunde inrättas. Redan förut hade särskildt beträffande ryttaretorpen stadgats, att de icke skulle, på sätt eljest gällde beträffande nyupptagna torp, blifva skattlagda, och förordnade Kungl. Maj:t den 29 maj 1693, att på allmänningarna upptagna torp, som blifvit anslagna till båtsmans- eller knekteboställen, skulle fritagas jämväl från utgörande af kronotionde.

I kungl. förordningen den 12 december 1734 om skogarna i riket stadgades väl, i öfverensstämmelse med den tidigare lagstiftningen, att torp ej därefter finge byggas på allmänningarna samt att de, hvilka, sedan indelningen skedde, olagligen uppbyggts och ännu icke kommit att skattläggas, skulle rifvas, men gjordes därvid undantag för de å allmänningarna upptagna ryttare-, soldat- eller båtsmanstorpen, hvilka, där de redan till boställen för ryttare, soldater eller båtsmän inrättats och indelats, borde blifva stående, och stadgades likaledes i kungl. resolutionen den 13 december samma år på krigsbefälets besvär, § 30, att de från indelningens början på kronoparker och allmänningar lagligen upptagna ryttare-, dragon- och

soldattorpen finge blifva stående och åter uppsättas, där de rifvits (jämför kungl. resolutionen på allmogens besvär den 12 december 1734, § 25).

Ehuru de å allmänningarna lagligen upptagna knektetorpen skulle få stå kvar, var det ej vidare tillåtet att å allmänningarna upptaga **nya** dylika torp. Sedan landshöfdingen med anledning af uppkomna svårigheter vid anläggande af ryttaretorp vid Västgöta kavalleri hemställt, att sådana torp skulle få anläggas på kronoallmänningar och parker, där sådant utan olägenhet kunde ske, uttalade krigskollegium, att det ej emot 1734 års skogsordning och samma års resolution på krigsbefälets besvär kunde tillstyrka förslaget, och gillade Kungl. Maj:t enligt nådigt bref den 5 juli 1737 den af krigskollegium sålunda uttalade uppfattning såsom på goda skäl grundad. Sedan allmogen i Barne och Laske härad anhållit, att en del ryttare- och soldattorp, som på hemmanens ägor till deras skada anlagts, måtte få på krono- och sockenallmänningar utflyttas, förklarade Kungl. Maj:t den 11 september 1772, att han ej kunde därtill lämna bifall.

Då den 5 april 1739 förklaring utfärdades öfver 1734 års skogsordning, medgaf Kungl. Maj:t emellertid, att, där uppå kronoparker eller lands- och häradsallmänningar några ansenliga och till skogsväxt odugliga mossar och kärr funnes, hvaraf äng kunde upptagas utan häradets skada för dess oundgängliga bete, landshöfdingen efter föregången undersökning ägde tillåta, att sådant område finge upptagas till äng mot skälig frihet och räntas erläggande, och meddelades äfven sedermera såväl i kungl. förklaringarna den 5 oktober 1741 och den 12 augusti 1752 som i de följande skogsordningarna föreskrifter om upptagning af obrukbara kärr och mossar å härads- och sockenallmänningar, hvarest någon stor och duglig skog ej växte. Med åberopande af berörda författningar om oländig marks uppodling synas den följande tiden ej så få lägenheter hafva å **allmänningarna** upptagits af vederbörande rust- och rotehållare till torp för ryttare och soldater, särskildt i Östergötland och Västergötland, men under det de tidigare knektetorpen voro fria från ränta och tionde, hafva dessa lägenheter, i likhet med andra odlingar af samma slag, undergått skattläggning och i jordeböckerna införts såsom särskilda lägenheter.

Af knektetorpen hafva sålunda ett ej obetydligt antal upptagits å **allmänning** eller, såsom det i indelningsverken vanligen heter, å kronoallmänning, i motsats mot å rotens mark, hvarvid emellertid kronoallmänning enligt den då gängse terminologien synes hafva inbegripit ej endast kronoparker och dylikt utan äfven och företrädesvis socken-, härads- och landsallmänningar.

På sätt särskildt framgår af kammarkollegii cirkulärbref till samtliga Konungens befallningshafvande angående förändrad reglering med kronoskogarna och allmänningarna i riket den 14 april 1824, gjorde sig, sedan sockenallmänningarna upplåtits till socknarnas fria disposition, en skillnad gällande mellan å ena sidan kronoparker och med dem jämförliga kronoallmänningar, hvilka alltid varit kronan enskildt förbehållna och hvartill dess ägande- och dispositionsrätt vore ostridig, till hvilken grupp äfven hänfördes rekognitionsskogar och bergslagsallmänningar, som till kronan hemfallit, samt öfverloppsmarker å rekognitionsskogarna äfvensom kronomarker, som vid afvittring öfverblifvit i rikets norra provinser, samt å andra sidan lands- och häradsallmänningar och därmed jämförliga kronoallmänningar, hvilka ansågos såsom häradets eller »landets» tillhörighet och hvaraf nyttjanderätten tillkom intressenterna däri med vissa förbehåll från kronans sida, bland annat i fråga om ränta å uppodling därå.

A. *Kronoparker m. fl. skogar, till hvilka Kungl. Maj:t och kronan hade ägande- och dispositionsrätten:*

a) *De som skulle för kronans behof bibehållas.* Inga nya intagor finge å dessa beviljas och de, till hvilka innehafvarne hade enskild besittningsrätt, skulle så vidt möjligt för kronans räkning inköpas eller medelst utbyte förläggas utom den del af skogen, som förbehållits kronan, eller utbytas mot lägenheter å andra skogar, som icke komme att bibehållas.

b) *De som ej skulle för kronans behof bibehållas utan i allmänhet genom delning eller försäljning skulle bringas under enskild äganderätt.* Under ständig besittningsrätt för framtiden upplåtna intäkter å dessa skogar skulle bibehållas i dåvarande skick och utrymme. Voro de odlade och bebyggda och kunde uppskattas till minst $\frac{1}{16}$ mantal, skulle de, om innehafvaren det åstundade, få tillökning, så att de kunde skattläggas till berörda mantal, de lägenheter likväl undantagna, som redan voro skattlagda under andra hemman och därmed förenade.

B. *Lands-, härads- och kronoallmänningar, som utgjorde »landets» eller häradets tillhörighet.* Beträffande dessa skulle Kungl. Maj:t uppå därom gjord ansökning för hvarje allmänning besluta, om den skulle upplåtas till intressenternas egen disposition gemensamt eller delning socknarna och enskilda hemman emellan, som däri ansåges äga del. Hvarje hemman, som i sådan allmänning finge del, skulle för dess skogsandel utgöra viss spannmålsränta beräknad efter tunnland, men den mark, som till mulbete tillfölle de hemman, som sådant på grund af urminnes häfd, skattläggning eller annat behörigt tillstånd å allmänningen begagnat, borde

efter ortens metod skattläggas, därest ej af hemmanens skattläggning framginge, att desamma för sådan mulbetesrätt redan vore skattlagda. Beträffande lagliga intäkter skulle förfaras liksom vid kronoparker, som genom delning eller försäljning skulle bringas under enskild äganderätt.

Bland de lagliga intäkter, hvilka sålunda skulle äga bestånd, hörde äfven de oskattlagda knektetorp, som tillkommit före 1734 års skogsförordning, äfvensom de skattlagda knektetorp, som efter sagda tid upptagits och skattlagts.

Då sockenallmänningarna delats mellan socknens hemman utan att dessa därvid påförts särskild ränta, synes gifvet att å dylika allmänningar upptagna, ej skattlagda knektetorp, i likhet med torp å oskift byamark, böra anses såsom en tillhörighet till vederbörande hemman inom socknen. I allmänhet torde väl vid delning af sockenallmänningen torpet tydligt hafva beräknats för visst eller vissa hemman, så att öfriga hemman fått däremot svarande vederlag. Där så ej skett, torde det få bero på det sätt, hvarpå delningen verkstälts, om torpets mark skall anses tillhöra stamroten eller rusthållet eller roten i dess helhet eller eventuellt samtliga hemman i socknen. Exempelvis kan nämnas, att vid delning af Nittorps sockenallmänning bestämdes, att soldattorpen icke vid delningen skulle tagas i beräkning utan helt och hållet uteslutas samt anses såsom odala ägor, hvarförutom ett stycke skogsmark bestående af 12 tunnlands rymd skulle i närmaste läge tilläggas hvarje torp mot afräkning utaf såväl ut- som stamrotens skogsskifte.

Där ett oskattlagdt knektetorp upptagits å lands- eller häradsallmänning eller därmed jämförlig kronoallmänning, som mot spannmålsränta skulle upplåtas till vederbörande intressenters disposition, torde torpet däremot, där det ej inräknats vid bestämmande af denna ränta, i regel icke kunna anses ingå i vederbörande hemmans skattetal utan i likhet med skattlagda soldattorp få anses såsom en särskild lägenhet, som ej påförts ränta och tionde på grund af de om soldattorp meddelade särskilda bestämmelser. Vederbörande torde därför i många fall vara berättigade att, därest ansökning därom göres, få dylikt torp upptaget i jordeboken såsom särskild lägenhet, och får det bero på sättet för torpets tillkomst m. m., om besittningsrätten till detsamma, sedan indelningsverket upphört, bör tillkomma stamroten eller rusthållet eller roten i dess helhet, eller om torpets mark möjligen bör återfalla till allmänningen med eller utan ersättning för den verkställda odlingen.

Hvad sålunda anförts gäller i tillämpliga delar äfven om de å kronoparker och därmed jämförliga skogar upptagna ej skattlagda knektetorpen, och kan det vid dessa ifrågasättas, om icke, sedan indelningsverket upphört, desamma möjligen böra återfalla till kronan med eller utan ersättning för odlingskostnaden.

Hvad beträffar de skattlagda knektetorpen, hafva desamma i en del fall upptagits på förteckningarna öfver till skatte försäljningsbara hemman och lägenheter och hafva åtskilliga af desamma jämväl skattesålt. I andra fall åter hafva de betraktats såsom boställen och på grund däraf uteslutits från berörda förteckningar.

Där de skattlagda knektetorpen ej skattesålt, upptagas desamma i jordeboken bland kronoegendomar under enskild disposition.

Den 16 maj 1898 förklarade kammarkollegium beträffande åtskilliga från skatteköpsförteckningarna uteslutna knektetorp i Östergötlands län, att, då dessa lägenheter samtliga utgjorde soldat- eller ryttaretorp, till deras skatteförsäljning så mycket mindre förefunnes befogenhet, som desamma icke visats vara för deras ursprungliga ändamål obehöfliga.

Sedan Konungens befallningshafvande i nämnda län därefter den 15 juli 1903, med öfverlämnande af en utaf W. Heyman m. fl. gjord ansökan om skatteköp af åtskilliga i jordeboken för Östra Hargs socken bland kronoegendomar under enskild disposition upptagna knektetorp, anhållit om upplysning, huruvida berörda torp kunde till skatte försälas, anförde i afgifvet yttrande kammaradvokatfiskalsämbetet bl. a., att, då för de ännu icke vakanta torpen fortfarande torde gälla samma skäl, som legat till grund för kammarkollegii beslut den 16 maj 1898, collegium icke torde hafva anledning att beträffande dessa för närvarande frångå sin i samma beslut uttalade mening; att de öfriga däremot, hvilka samtliga vore vakanta, blifvit å Åkerbo häradsallmänning enligt behöriga beslut såsom särskildt för sig bestående lägenheter anlagda eller bibehållna med tillämpning af de författningar angående landets uppodlande, hvilka då voro gällande och hvaruti lämnats uppmuntran till oländig marks uppodling särskildt å allmänningar, »hvarå ingen stor och dugelig skog växte eller växa kunde», och som icke heller för härads- eller sockneborna vore oundgängliga till nödigt bete för deras kreatur, och då den omständigheten, att ändamålet med intagorna i ofvanberörda fall angifvits vara soldat- eller ryttaretorps utflyttning eller förbättring, icke torde hafva åt dessa lägenheter gifvit någon väsentligen olika karaktär än åt andra intagor, hvilka med iakttagande af samma procedur och med åberopande

af samma rättsgrund blifvit anlagda, uttalade advokatfiskalsämbetet såsom sin mening, att ämbetet ej ansåge sig å kronans vägnar hafva något att erinra mot, att lägenheterna i fråga förklarades vara af beskaffenhet att, i likhet med hvad som ägt rum med åtskilliga andra å allmänning uppodlade och skattlagda lägenheter, kunna till skatte försäljas.

Med gillande af den utaf advokatfiskalsämbetet sålunda uttalade mening fastställde kammarkollegium den 16 september 1904 skatteköpskilling för dem utaf ofvanberörda knektetorp, som tillhörde rotar eller rusthåll, hvilka ej voro effektiva.

I öfverensstämmelse med detta beslut torde väl flertalet af de å allmänning upptagna, skattlagda knektetorpen, få anses vara af den natur, att de, sedan vederbörande rusthåll eller rotar upphört att effektivt utgöra rustnings- eller roteringsbesväret, kunna blifva föremål för skatteköp. Ett och annat torp torde dock härifrån utgöra undantag. Så har t. ex. det för Ösby roteintressenter å Bråbo häradsallmänning upptagna knektetorpet jämlikt kungl. bref den 5 maj 1819 upplåtits mot skyldighet att därför till kronan årligen betala det vederlag, kungl. brefvet den 28 oktober 1817 rörande planpenningars utgörande vid indelta infanteriregementen utsätter.

*Skogsfång och
mulbete.*

Jämte bestämmelserna om torp för soldaten, ryttaren eller båtsmannen hade äfven åtskilliga föreskrifter meddelats om den rätt till skogsfång och mulbete, som med torpet skulle vara förbunden.

Skogsfång: I riksdagsbeslutet den 3 januari 1683 stadgades, att knekten ägde åtnjuta »vedbränne» »där som skog är af vindfall» till nödtorft, dock utan ägarens afsaknad. Där någon skog ej fanns, skulle knekten nöja sig med samma villkor, som andra bönder i trakten hade. I öfverensstämmelse därmed föreskrefs ock i kungl. resolutionen den 20 februari 1739, att, enär rusthållare och rotebönder samt dragon- och båtsmanshållare på sina ägor hade tillräcklig skog, det ej borde nekas ryttare, dragoner, soldater och båtsmän att efter ägarens invisning få nödig skog till stängsel och vedfång. Detta stadgande var en allmän författning, tillämplig öfverallt, där icke, såsom vid flera regementen var fallet, särskilda bestämmelser meddelats eller genom rusthålls- eller rotekontraktet annorlunda förordnats.

Mulbete: I riksdagsbeslutet den 3 januari 1683 stadgades, att knekten om sommaren ägde bruka bolbyns mulbete för en eller två kor och några får, så vida landsortens beskaffenhet det tillåte. Beträffande mulbetet har ej sedermera såsom i fråga om skogsfång allmänna bestämmelser medde-

lats, men förekomma därom i kontrakten för åtskilliga regementen och kårer särskilda föreskrifter, och hafva, äfven där sådana föreskrifter ej meddelats, ryttare, soldater och båtsmän i stor utsträckning genom de med rust- och rotehållarne ingångna kontrakten tillförsäkrats viss rätt till mulbete.

I en del fall hade uttryckligen stadgats, att skogsfång och mulbete skulle lämnas af stamroten (jämför kungl. bref den 10 september 1811 beträffande Älfsborgs län). Då emellertid sedermera fråga väcktes om meddelande af bestämmelser angående ersättning för åt soldaten lämnad gårdselfång, vedbrand och mulbete, ansåg Kungl. Maj:t, enligt nådigt bref den 28 oktober 1817, sådant förordnande så mycket mindre böra meddelas, som i allmänhet ej endast stamroten tillsläppt dessa förnödenheter för soldaten.

I senare tid har vid ett stort antal rusthåll och rotar, i stället för rust- och rotehållarnes skyldighet att lämna skogsfång och mulbete, vid verkställda skiften af stamrotens eller af rusthållets eller rotens gemensamma mark eller af allmänning viss mark för torpet afsatts, ofta af ej obetydlig storlek. Där sådan afsättning ägt rum, måste den afsatta marken räknas till torpets ägoområde, men eljest torde berörda förmåner af skogsfång och mulbete ej vara på sådant sätt förenade med torpet, att de vid dess försäljning öfvergå till den nye ägaren, för så vidt ej särskildt aftal därom träffas.

Rätteligen borde såsom knektetorp betecknas endast sådana lägenheter, som äro afsedda för åkerbruk, men har i författningarna detta begrepp fått sådan omfattning, att det användes äfven om hus med allenast kåltäppa eller planteringsland (kungl. kungörelsen den 2 december 1892) samt stundom äfven om en knektstuga utan annan jord än den tomt, hvarå stugan är uppförd.

*Begreppet
knektetorp.*

Af 26,881 rusthåll och rotar vid indelta armén saknade år 1881 6,137 torp. Af öfriga 20,564 rusthåll och rotar hade 17,457 torp med åkerjord (däraf 883 vid kavalleriet) samt 3,107 torp utan åkerjord eller med endast kåltäppa (däraf 515 vid kavalleriet).

*Antalet
knektetorp.*

Motsvarande uppgifter saknas för båtsmanshållet, men voro mot slutet af 1860-talet vid detta af 5,680 rusthåll och rotar 4,714 försedda med torp samt 966 utan.

Sammanlagda antalet knektetorp skulle sålunda utgjort 25,278.

Af dessa äro flertalet anlagda å hemman under enskild äganderätt eller stadgad åborätt, men förekomma dock ej så få fall, där torpen helt

eller delvis äro belägna å boställen eller egendomar, som ej innehafvas under enskild äganderätt eller stadgad åborätt. Åtskilliga torp ligga å egendomar af fideikommissnatur.

*Tiden för
knektetorpens
tillkomst.*

I allmänhet hafva väl torpen upplåtits redan mot slutet af 1600- eller början af 1700-talet, men hafva dock många torp tillkommit vida senare. Så meddelades för Gottland och Öland ännu under 1800-talet åtskilliga bestämmelser i syfte att vid nya båtsmäns antagande få torp för dem utlagda (se t. ex. för Gottland kungl. bref den 10 september 1816, 30 januari 1822 och 29 januari 1824 samt för Öland kungl. bref den 20 juni 1844 och 7 februari 1860); och lämnas i tjänstgöringsreglementet för armén af den 12 april 1889 föreskrifter för det fall att efter begäran af någon af manskapet, som förut varit i saknad af torp, Konungens befallningshafvande förordnat om utsyning af ny torpplats.

*Knektetorpens
värde.*

Knektetorpen äro endast undantagsvis påförda särskilda taxeringsvärden, men skulle efter den vid 1904 års riksdag af vederbörande utskott gjorda beräkning värdet af hvart och ett af de 12,000 torp, som då innehades af indelt manskap, hafva utgjort i medeltal c:a 1,400 kronor. Härvid bör emellertid anmärkas, att i detta värde äfven ingått byggnaderna å torpet, hvilka vid ett stort antal torp synas hafva det största värdet. Ser man på de lämnade uppgifterna beträffande värdet af de särskilda torpen, finner man, att detta växlat betydligt, från 25 till 14,000 kronor, och äro de fall, där torpens värde öfverstigit 3 å 4,000 kronor, ej så få. Ofta ligger anledningen till ett sådant högre värde hos ett torp däri, att skogsmark för detsamma utbrutits vid skifte eller att torpet har sådan belägenhet, att det fått användning såsom tomtplats.

*Knektetorpens
areal.*

Jämväl hvad arealen angår, förekomma stora skiljaktigheter mellan torpen såväl inom som mellan de särskilda regementena och kårerna, och torde arealen i flertalet fall öfverstiga, hvad i knektekontrakten ursprungligen föreskrifvits.

*Knektetorpen
och jordeböckerna.*

Då ridderskapet och adeln vid 1683 års riksdag åtog sig viss rotering, gjordes det förbehåll, att knektehemvisten icke någonsin till namn, tomter eller beskrifning skulle blifva uppförda i kronans jordeböcker eller under hvarjehanda »titul eller prætext» från frälsehemmanet söndrade; och förklarade Kungl. Maj:t likaledes, då i kungl. reglementet den 5 januari 1684 föreskrift meddelades om inrättande af torp för ryttarne, att rusthållarne »til ingen del skole hafva at befara någon skattläggning på samma torp, eller inteckning i kronones jordeböcker, fast mindre något ingrep och förfång af sventjänaren uti sjelfva rustningsrättigheten, emedan alle

de ägor och förmoner, som höra til och under rusthållet, böre komma rusthållaren til eviga tider til goda, och torpet på intet sätt, eller under något sken och invändning, nåntsin dragas ifrån dess bohlbys ägor. Med undantag för det fåtal å allmänningar upptagna ryttare-, soldat- och båtsmanstorp, som blifvit skattlagda, hafva knektetorpen därför ej införts i jordeböckerna såsom särskilda lägenheter. I ett af kammarförvanten Poller uppgjortt formulär till nya jordeböcker hade väl föreslagits, att ryttare-, soldat- och båtsmanstorp skulle i jordeböckerna införas, men, sedan kammarkollegium anfört, att sådant strede emot författningarna om indelningsverket, och därför ej af collegium kunde tillstyrkas, föreskrefs i 1858 års jordeboksformulär, att bland jordlägenheter, fiskerier samt verk och inrättningar skulle uppföras icke allenast från äldre tider för sig bestående lägenheter, ehvad de redan vore skattlagda eller borde skattläggas, utan äfven sådana, som för alltid blifvit från hemman afsöndrade, men att däremot skulle uteslutas dels enskilda torp eller sådana lägenheter, hvilkas tillvaro berodde af hemmansägarens godtfinnande, dels för viss tid afsöndrade lägenheter och dels soldat- och båtsmanstorp, och innehåller äfven nu gällande jordeboksметод af den 28 januari 1870, att bland jordlägenheter, fiskerier samt verk och inrättningar skola uppföras de från äldre tider för sig själfva bestående, äfvensom sådana, som, ehuru tillhörigheter till hemman, fått sig åsatt särskild ränta och kronotionde eller äro roterade, hvaremot skola uteslutas alla öfriga för sig själfva ej bestående lägenheter, de från hemman afsöndrade samt ryttare-, soldat- och båtsmanstorp.

Ehuru knektetorpen sålunda ej upptagas i jordeböckerna såsom särskilda lägenheter, hafva dock i en del län anteckningar införts om soldat- och båtsmanstorp med anledning af jordeboksметодens föreskrift, att vid roteradt hemman skall antecknas, huruvida det är stam med knektetorp på ägorna eller endast strö-, ut- eller hjälprote (t. ex. stamrote med soldattorpet på ägorna, strörote med soldattorpet på ägorna, stamrote med soldattorpet på byns gemensamma mark etc).

Vid anläggningen af knektetorp upprättades i allmänhet ej öfver desamma, äfven om vid bestämmande af platsen för torpen offentlig myndighet medverkat, laga vitsord ägaude kartor, och hafva gränserna för torpen väl merendels ej heller sedermera vederbörligen fastställts, där de upptagits å enstaka hemmans ägor, som ej undergått skifte, men hafva dock i många fall af olika anledningar öfver dylika torp arealafmätningar af landmätare verkställt med eller utan fastställda rågångsutstakningar, och där det

*Äro gränserna
för knektetor-
pen lagligen
fastställda?*

hemman, hvarå torpet anlagts, ingått i skifte med andra hemman eller undergått klyfning eller styckning, har torpet i allmänhet i samband därmed fått gränserna fastställda, då det jämlikt 83 § i skiftesstadgan behandlats i likhet med en för alltid skedd afsöndring, så att det antingen bibehållits orubbadt eller, där ordentlig och formlig skiftesläggning däraf hindrats, ingått i skiftet och efter delningsgrund och gradering jämnogodt utstakats å plats, där det till beredande af ett redigt skifte lämpligen kunnat ske. I många fall har dock torpet, där det behållits orubbadt, vid skiftet helt förbigåtts.

Där torpet ingått i skifte, har det merendels behandlats såsom en särskild fastighet, men har det dock stundom upptagits bland undantag för delägarnes allmänna behof, och förekomma många fall, där vid en rote eller ett rusthåll tidigare ej funnits torp eller i allt fall ej stadigvarande sådant, men dylikt torp vid skifte afsatts för delägarnes allmänna behof.

I allmänhet synas de torp, som ingått i skifte, därvid hafva bibehållit sin förutvarande storlek, äfven om den öfverstigit hvad i knektekontrakten stadgats, och hafva i många fall vid dylika skiften torpen erhållit tillökning i areal, särskildt genom utbrytning af mark i stället för rätt till skogsfång eller mulbete.

*Rätten att ned-
lägga knekte-
torp.*

Genom kungl. kungörelsen den 2 december 1892 medgafs den ändring i gällande bestämmelser beträffande soldatkontrakten vid indelta armén, att rust- och rotehållare, äfven i de landskap, där sådant ej förut varit medgifvet, blefvo oförhindrade att mot ersättning i legan, hemkallet eller den kontanta lönen till soldat upplåta allenast torp med kåltäppa eller planteringsland eller ock till soldat utgifva enbart kontant lega och lön, dock med rättighet för soldaten att efter ett år, räknadt från näst efter därom gjord framställning inträffande laga fardag, erhålla torp med kåltäppa eller planteringsland mot afdrag å lönen till det belopp, som i kontraktet för sådant fall vore bestämdt.

Stadgandet, att soldaten skulle äga att efter viss tids uppsägning erhålla torp med kåltäppa eller planteringsland, gjorde det tveksamt, hvilken dispositionsrätt roten eller rusthållet hade öfver det förutvarande torpet, där, med indragning af detta, soldaten tillerkänts allenast kontant lega och lön.

Med anledning däraf hemställde uti skrifvelse till statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet Konungens befallningshafvande i Jönköpings län, att, då till följd af de genom 1892 års kungörelse inträdda nya för-

hållanden, fråga uppstått, om och i hvad mån de gamla soldattorpen kunde af rotehållarne disponeras, samt uttryckliga bestämmelser i detta hänseende saknades, nödiga föreskrifter måtte meddelas rörande rättighet till afyttring af de soldat- med flera torp, som genom tillkomsten af kontrakt upprättade på grund af ofvanberörda nådiga kungörelse blefve för armén obehöfliga.

Sedan emellertid, efter det yttranden infordrats från samtliga Konungens befallningshafvande och arméfördelningschefer, arméförvaltningen och kammarkollegium erinrat bl. a., att soldat- och ryttaretorpen i de allra flesta fall blifvit af rust- och rotehållarne själfva anskaffade samt att dessa torp, om än afsedda för det indelta manskapets aflönande, likväl icke någonsin blifvit för sådant ändamål på statsverket öfverlåtna utan fortfarande måste anses såsom rust- och rotehållarnes tillhörighet, hvaraf framginge, att, där torp befunnits icke vidare vara för sitt ursprungliga ändamål behöfligt, rust- och rotehållarne utan vidare vore berättigade att öfver detsamma, liksom öfver annan sin fasta egendom lagligen förfoga, förklarade Kungl. Maj:t, enligt nådigt bref den 15 april 1898, att, med afseende å hvad sålunda blifvit anfördt, berörda framställning icke föranledde till någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Efter utfärdande af detta kungl. bref har det ansetts gifvet, att, där sådan reglering ägt rum, att vid rusthåll eller rote med torp ryttaren eller soldaten allenast erhållit kontant lega och lön, eller, i stället för torp med åker, allenast torp med planteringsland eller kåltäppa, det förutvarande torpet upphört att hafva egenskapen af knektetorp. Uppkommer fråga att efter därom framställd begäran torp med kåltäppa eller planteringsland skall till knekten upplåtas, behöfver detta sålunda ej ligga å det förra torpets mark.

Vid 1898 års riksdag väcktes motion, att Riksdagen för sin del måtte besluta, att rust- och rotehållare skulle äga att med oförkränt äganderätt fritt förfoga öfver de soldattorp, som på grund af kungl. kungörelsen den 2 december 1892 icke vore till soldater upplåtna, men, sedan statsutskottet erinrat, att det i motionen afsedda syftet blifvit genom hvad i ofvanberörda af Kungl. Maj:t den 15 april 1898 pröfvade ärende förekommit till alla delar vunnet, föranledde motionen ej någon Riksdagens åtgärd.

Efter ordalagen att döma afsåg 1892 års kungörelse endast soldattorpen, men har gifvetvis afsikten varit, att den äfven skulle omfatta ryttaretorpen. Däremot gällde den ej båtsmanstorpen. För båtsmanshållet

hade emellertid redan förut, enligt kungl. kungörelsen den 13 juli 1887, sådana bestämmelser meddelats, hvarigenom rust- och rotehållarne medgifvits vakanssättning under sådana villkor, att de skulle vara fria från skyldigheten att underhålla rotetorp och rotehus, äfvensom från alla öfriga naturaprestationer eller utgifter för båtsmanshållet utöfver vakansafgiften. Vål skulle denna vakanssättning fortfara endast så länge Riksdagen anvisade anslag till sjömanskåren m. m., och skulle, i händelse vakanssättningen upphörde, skyldigheten att tillhandahålla torp och rotehus i laggillt skick, äfvensom att fullgöra öfriga naturaprestationer för rust- och rotehållarne ånyo inträda, men torde denna omständighet ej utgjort hinder för rust- och rotehållarne att fritt förfoga öfver torpet vid risk att, därest vakanssättningen skulle upphöra, anskaffa annat torp.

Den 14 juni 1901 godkände Kungl. Maj:t Riksdagens beslut i fråga om en ny härordning, enligt hvilken från och med år 1904 indelningsverket i dess helhet skulle så fort ske kunde upphöra, utan att dock i samband därmed några föreskrifter lämnades i fråga om knektetorpen. Redan förut hade sådana bestämmelser meddelats, att från och med 1885 viss lindring samt från och med år 1904 full ersättning beviljats för rustnings- och roteringsbesväret, inbegripet skyldigheten att till knekt upplåta torp m. m.

I anledning af 1901 års riksdagsbeslut har vakanssättning af rusthåll och rotar raskt fortskridit, men äro dock efter de i statskontoret förvarade räkenskaper ännu 10,291 rusthåll och rotar effektiva, däraf vid kavalleriet 1,426, vid infanteriet 8,708 och vid båtsmanshållet 157.

Att i samma stund ett rusthåll eller en rote numera upphör att utgöra rustnings- eller roteringsbesväret effektivt, torpet upphör att hafva egenkapen af knektetorp samt återfaller till vederbörande ägares fria disposition är ju gifvet; och torde af den föregående redogörelsen framgå, att fri disposition öfver torpen äfven tillkommit vederbörande rust- och rotehållare, där sådan reglering skett, som afsetts i 1892 års kungörelse, eller där vid båtsmanshållet vakanssättning ägt rum enligt kungl. kungörelsen den 13 juli 1887. Ett stort antal torp hafva också i senare tid försålts eller delats mellan rusthålls- eller roteintressenterna.

Före utfärdandet af 1892 års kungörelse gick man däremot ut ifrån, att, där ett rusthåll eller en rote enligt gällande bestämmelser hade skyldighet hålla torp och viss mark för detta ändamål varit uttagen, torpet ej finge genom öfverenskommelse mellan vederbörande rust- och rotehållare samt soldaten indragas, utan skulle i kontraktet intagas bestämmelse om

torpet, rust- eller rotehållarne sedan obetaget att med befälets samtycke träffa enskildt aftal med soldaten rörande rätt för dem att tills vidare mot visst arrende få öfvertaga torplägenheten (se kungl. brefvet af den 15 februari 1889), och upphörde knektetorpet ej att hafva denna egenskap, äfven om rusthållet eller roten under en lång följd af år varit vakant.

Jämväl före utfärdandet af 1892 års kungörelse hade emellertid ej så få knektetorp upphört att hafva denna egenskap, och det äfven i sådana fall, då efter gällande bestämmelser torp skulle funnits vid det rusthåll eller den rote torpet tillhörde. I allmänhet hafva väl dessa fall berott därpå, att det hemman, hvarå torpet varit beläget, upphört att vara rustnings- eller roteringsskyldigt, åtminstone på samma sätt som förut, t. ex. där ett med torp försedt komministersboställe fritagits från roteringsskyldigheten, men förekomma många fall, där anledningen till, att viss mark upphört hafva egenskap af knektetorp, legat däruti, att ett knektetorp i dess helhet förflyttats från ett till annat hemman eller eljest utbytts mot annat torp.

*Förflyttning af
knektetorp.*

Dylika förflyttningar hafva ofta skett i samband med skifte, då i skiftesstadgan, på sätt ofvan nämnts, föreskrefs, att, om ordentlig skiftesläggning hindrades af anlagda ryttare-, soldat- eller båtsmanstorp, dessa skulle i skiftet ingå och jämgoda utstakas å de ställen, där det för beredande af ett lämpligt skifte ske kunde, men hafva de äfven ägt rum utan samband med skifte. Väl sökte man begränsa torpförflyttningarna, där de ej föranleddes af skifte, så mycket som möjligt, särskildt för det fall att torpen upptagits å utmarken. Men om torpet låg inom »hank och stör» och sålunda var upptaget inom hägnad till hemmanets skada, ägde enligt kungl. resolutionen den 3 augusti 1727 rust- och rotehållaren makt att sätta torpet å sin enskilda mark uti samma stånd som det förre »på den ort, som mistligast är för hemmanet», och godkände Kungl. Maj:t genom bref till kammarkollegium den 3 mars 1807 i särskildt mål den af collegium i infordradt utlåtande underställda tolkning af ofvanberörda stadgande, att soldattorp icke å det hemmans ägor, hvarå det från början vore anlagdt, borde ovillkorligen bibehållas i annat fall än då det låge å utmark, utan att det, då det vore upptaget inom hägnad till hemmanets skada, kunde flyttas och förläggas på hvilketdera af de i roten deltagande hemmans ägor, som därtill vore bekvämligast, samt att med rotens eller rusthållets enskilda mark efter denna grund icke kunde förstås endast den rote- eller rusthållares ägor, hvarå torpet förut varit beläget, utan hela rotelagets eller rusthållets enskilda mark, nämligen sådan som ej vore samfäld med

andra hemman, hvilka icke deltog i samma rote. Genom resolution den 28 augusti 1689 hade Kungl. Maj:t beträffande Västgöta-Dals regemente förklarar, att han ville beordra landshöfdingen tillse, att alla de knektetorp, hvilka vore byggda på så slätta och magra ställen, att knektarne där hvarken kunde föda eller uppehålla sig, flyttades till bättre och lägligare ställen.

För att en torpflyttning skulle få ske, fordrades emellertid vederbörlig pröfning. Så stadgades redan i kungl. resolution den 29 juni 1752 på allmogens allmänna besvär, att för undvikande af de olägenheter, som följde däraf, att soldattorpen efter rotehållarens behag flyttats från ett till ett annat ställe, icke något soldattorp i Skaraborgs eller Älfsborgs län finge flyttas med mindre landshöfdingen i orten, sedan han hört öfversten och deltagarne i roten, därtill lämnat bifall och den af rotehållarne, som ville hafva torpet flyttadt, med egen kostnad satte det senare till hus, gärdesgårdar och ägor i lika godt stånd, som det soldaten förut innehade.

Utbyte af till
knektetorp hö-
rande jord.

Äfven där torpet ej i dess helhet undergått förflyttning, hafva i ej så få fall därtill hörande särskilda ägor blifvit utbytta mot andra.

Där det varit fråga om utbyte mot jord tillhörande annat hemman, synes man hafva gått ut ifrån, att sådant ägoutbyte skulle ske i den ordning skiftesstadgan föreskref. Sedan Konungens befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län i underdånig skrifvelse den 13 november 1884, under åberopande af kammarkollegii instruktion, till Kungl. Maj:ts omedelbara pröfning anmält ett ärende angående af stamrotehållare inom länet gjord framställning om fastställelse af en afhandling, hvarigenom jord tillhörande soldattorp utbytts mot angränsande hemmans jord, förklarade Kungl. Maj:t enligt nådigt bref den 8 februari 1884, att, enär ägoutbyten enskilda hemman emellan för att lända till framtida efterrättelse skulle förättas samt till pröfning och fastställelse befordras i den ordning skiftesstadgan i fråga om ägoutbyten föreskrefve, Kungl. Maj:t funnit ifrågasvarande framställning icke till något Kungl. Maj:ts yttrande föranleda.

Samma regel synes äfven hafva tillämpats, där fråga varit, att utbyte skulle äga rum mellan ett vid skifte utlagdt knektetorp och dess stamhemman.

Sådana ägoutbyten hafva emellertid äfven ägt rum under andra former. Så förklarades i särskildt mål rörande skyldighet för rotehållare att till soldat utgifva ersättning för den förlust honom tillskyndats därigenom, att i följd af Borås-Svenljunga järnvägs anläggning öfver soldattorpets mark, en del af torpets inägor gått för soldaten förlorade,

genom kungl. bref den 10 september 1889, att rotehållarne, oafsedt den omständigheten, att ifrågavarande jordstycke blifvit soldattorpet genom expropriation fränhändt, författningsenligt vore skyldiga att, därest torpet i följd af den skedda områdesförminskningen och öfrigt af järnvägsanläggningen förorsakadt intrång befundes icke vidare kunna såsom soldattorp användas, antingen anskaffa och tillägga torpet å annan lämplig plats belägen mark, till areal och godhet motsvarande den, som frångått torpet, eller ock, så vida sådant med torpets bibehållande såsom soldattorp ej låte sig förena, utlägga helt och hållet nytt soldattorp.

Fall förekomma emellertid, där ett torp ej endast erhållit viss därtill hörande äga utbytt mot annan däremot svarande utan äfven till arealen undergått tillökning eller minskning. *Tillökning eller minskning i knektetorps areal.*

Hvad tillökningarna angår, hafva de väl ofta berott därpå, att de ursprungliga knektetorpen ej haft erforderlig storlek. Med anledning af klagomål däröfver, att torpen ej till åker och äng motsvarade hvad kontrakten föreskrefve, blefvo vederbörande vid upprepade tillfällen tillhållna att fullgöra sina skyldigheter efter berörda kontrakt (se t. ex. beträffande båtsmanstorpen kungl. bref den 30 september 1772), men den vanligaste anledningen till dylika tillökningar torde dock hafva legat i uppodlingar verkställda af soldaten m. fl. å den honom tilldelade jorden eller å annan rust- eller rotehållet tillhörande mark.

Hvad minskningarna i arealen beträffar, torde de väl oftast berott därpå, att torpen innehade mera jord än kontrakten föreskrefvo och att rust- eller rotehållarne i anledning däraf återtagit öfverskottet.

Åtskilliga försök gjordes att stäffa tillökningar i knektetorpens ursprungliga areal i åker och äng. Sedan en del soldater, som hade lägenhet uti deras afvittrade täppor medels stenrörs eller kärrens uppreisande och afröjande till att förskaffa sig mera åker och höbol än dem bestått, besvarat sig öfver, att rotarna förmenat dem att vidtaga sådana åtgärder, och förfrågan därför hos Kungl. Maj:t framställdt, om icke soldaterna framgent finge behålla, hvad de sålunda utan rotens afsaknad kunnat förbättra, helst torpen merendels voro uppsatta på utmarken, förklarade Kungl. Maj:t enligt resolution den 18 april 1698, att såväl för hemmanens konservation som till förekommande af alla de stridigheter, som i sådana mål kunde uppkomma mellan soldaten och roten, den förre skulle afstå från allt sådant uppbrytande och afröjande samt låta sig nöja med de till soldattorpet anslagna ägor, äfvensom att hvad däröfver vore afröjdt och uppbrutet inom eller utom den soldaten tilldelade täppa eller hage åter

skulle utläggas. Den 28 juni 1731 förklarade Kungl. Maj:t likaledes, att, där inkräktningar gjorts öfver det som i knektekontrakten och förordningarna bestodes, dessa inkräktningar skulle utläggas och sådant rättas efter bemälda kontrakt och förordningar, hvilket landshöfdingarne ålåge att, enär vederbörande däröfver klagade, bringa till verkställighet, såväl som ock hafva noga inseende därå, att sådana inkräktningar ej därefter finge ske till skogarnas och mulbetets förminskande för vederbörande, som därutinnan hade del.

Sedan Rikets Ständer vid 1826 års riksdag yrkat, att, där öfverenskommelse mellan stam- och utrotar om planpenningarna ej kunde träffas, vid soldats eller båtsmans afgang den jord, torpet utöfver knektekontraktet innehade, borde utläggas och till hemmansägarens disposition återgå, förklarade Kungl. Maj:t väl enligt nådigt bref den 15 mars 1826, att Kungl. Maj:t icke funnit lämpligt eller nödigt att låta utfärda ett så beskaffadt allmänt påbud, men skedde detta med den motivering, att, i händelse af soldaten eller båtsmannen inkräktningar vid bostället blifvit gjorda eller gjordes utöfver det som i knektekontraktet och förordningarna bestodes, jämlikt 1731 års resolution utläggning därpå borde ske, och bestämdes ytterligare genom kungl. brefvet den 14 januari 1846, att, om ett torp befundes innehafva jord eller andra förmåner utöfver kontraktets föreskrift och roteintressenterna icke ansåge utläggning af jorden och indragning af förmånerna böra verkställas, utrotarna då skulle med stamroten, efter hvaraderas andel i roten, deltaga i detta knektekontraktet öfverskjutande roteringsbesvär.

Med anledning af ofvanberörda bestämmelser hafva väl i ej så få fall minskning ägt rum i den areal, som vid skifte eller eljest upplåtits till knektetorp, men torde dock att döma af den storlek, torpen för närvarande innehafva, vederbörande rust- och rotehållare ej i större omfattning hafva gjort anspråk på återgång af gjorda inkräktningar eller om utläggning af den jord ett torp eljest innehållit, utöfver hvad i knektekontraktet bestämts, och hafva åtskilliga stadganden eller af Kungl. Maj:t meddelade särskilda beslut gått ut från den uppfattning, att, där soldaten gjort uppodlingar å den från början till knektetorp upplåtna arealen, sådana uppodlingar ej skulle behöfva återgå. Så stadgades i kungl. resolutionen den 3 augusti 1685, att, sedan för soldaten en gång ett visst torpställe af roten utsetts till boning och hemvist samt soldaten detsamma förbättrat genom flit och arbete, han måste lämnas därvid orubbad, och sedan stamroteintressenterna uti roten nr 54 vid Konga härads kompani yrkat,

att soldattorpet skulle utläggas till sådan areal, som knektekontraktet föreskref, ogillades detta yrkande enligt Kungl. Maj:ts beslut den 3 juni 1824, enär ej styrkt blifvit, att några inkräktningar ägt rum utöfver hvad till soldaten blifvit utsynt vid torpets flyttning.

Där knektarna verkställt odlingar å rust- eller rotehållets mark, har det i många fall skett ej för torpets utan för deras egen räkning. *Odlingar, verkställda af knektarna å rust- eller rotehållets mark.* Beträffande dylika med rust- eller rotehållarnes samtycke verkställda uppodlingar, till hvilka soldattorpen vid Hälsinge regemente och båtsmans- torpen vid Norrlandskompanierna närmast äro att hänföra, stadgades i kungl. brefvet den 11 juli 1780, att soldaten skulle under vissa villkor få behålla dem i sin lifstid, äfvensom hustrun så länge hon änka sutte, hvarefter uppodlingen utan vidare ersättning skulle tillfalla hemmanet eller samfälligheten.

Med dylika uppodlingar närmast jämförliga äro sådana afskeds- eller *Afskeds- och lifstidsjordar.* lifstidsjordar, som rust- och rotehållarne vid åtskilliga regementen plägar lämna till soldaterna vid afsked ur tjänsten. Äfven där, såsom i en del socknar skett, vid skifte viss mark undantagits för delägarnes gemensamma behof för dylika afskedsjordar, torde desamma ej vara att hänföra till knektetorp.

Vid bedömande af frågan om äganderätten till torpen får man skilja mellan:

- 1) åbyggnaderna,
- 2) själfva marken och
- 3) den verkställda uppodlingen.

Äganderätten till knektetorpens särskilda delar.

1) *Åbyggnaderna*: Hvad dessa beträffar, tillhöra de i regel rusthållet eller roten i dess helhet, och har, där ej särskilda förhållanden föreligga, hvarje rust- eller rotehållare del i desamma efter hans andel i rusthållet eller roten, äfven om marken till knektetorpet tillsläppts allenast af stamroten.

2) *Torpets mark*: Där ej undantagsvis fråga kan uppstå, att marken skall återläggas till vederbörande allmänning, utgör den en rusthålls- eller roteintressenternas tillhörighet. Där emellertid allenast visst i rotehållet ingående hemman, den s. k. stamroten, tillsläppt marken, återgår densamma gifvetvis endast till denna. I många fall har väl, äfven där visst hemman utsetts till stamrote, torpet, särskildt där det upptagits på gemensam mark, upplåtits på sådant sätt, att jämväl öfriga roteintressenter däri hafva del och i vissa undantagsfall äfven i roten ej ingående hemman, men torde man dock få gå ut ifrån att, där ett hemman utsetts

till stamrote, bevisningsskyldigheten åligger den, som vill påstå, att torpet upplåtits äfven från andra hemman. Torpets läge kan därvid ej alltid lämna vägledning, då vid skifte ofta ett å stamroten ursprungligen upptaget torp blifvit förlagdt på något afsides från densamma beläget område.

3) *Den verkställda odlingen:* Hvad rätten till den verkställda odlingen eller ersättningen för densamma angår, synes man hafva gått ut ifrån, att den, där torpet återgår till rust- eller rotehållarnes disposition, städse skall åtfölja jorden. Detta är väl i allmänhet fallet, men synes det dock tveksamt, om denna regel kan anses äga allmän giltighet. Planpenningarna utgöra närmast ersättning för den upplåtna marken i dess ouppodlade skick. I flera kontrakt angifves äfven tydligt, att jorden skulle uppodlas af rotehållarne gemensamt. Fråga kan därför i vissa fall uppstå, om icke, vid jordens återlämnande till stamroten, öfriga rotehållare kunna vara berättigade till ersättning för den nedlagda odlingen, i likhet med hvad som gäller beträffande byggnaderna.

*Knektetorpens
bibe hållande
för afgångna
knektar.*

Uti en inom Andra Kammaren vid 1903 års riksdag väckt motion föreslogs, att, till bevarande åt innehafvarne af de till ett trettiotusental uppgående landtliga hem, som utgjordes af soldattorpen, Riksdagen ville bevilja ett belopp af 2,000,000 kronor att användas till försträckningar på billigaste villkor till afgående indelta knektar för att sätta dem i stånd att vid afskedet ur krigstjänsten tillösa sig de af dem innehafda torp.

Statsutskottet, som afstyrkte motionen, anförde i sitt utlåtande däröfver bland annat, att enligt utskottets förvisning det öfvervägande flertalet af återstående soldattorp icke komme att med indelningsverkets upphäfvande upphöra att blifva hem för därå bosatta familjer, hvarjämte utskottet erinrade, att förslag till åtgärder för underhjälpande af upprättande af egna hem för mindre bemedlade, bland annat genom egnahemslån, vore föremål för Kungl. Maj:ts pröfning. Riksdagen biföll utskottets hemställan och afslog motionen.

Uti en vid 1904 års riksdag väckt motion yrkades, under framhållande att, innan visst belopp anvisades till lån åt indelt manskap för inlösen af soldattorp, en utredning om de bestående faktiska förhållanden beträffande torpen först måste verkställas, att Riksdagen ville besluta en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t tacktes låta så skyndsamt ske kunde verkställa en utredning genom vederbörande myndigheter om de viktigaste sakförhållanden, hvarom kännedom erfordrades för bedömande af möjligheten och önskvärdheten af att genom statens försorg det indelta manskapet sattes i stånd att vid afgång ur

krigstjänsten tillösa sig innehafda torp samt meddela Riksdagen härom inkomna uppgifter. Sedan dessa upplysningar blifvit tillgängliga, finge det bero på ett nytt initiativ från Riksdagen, om en kommittéutredning rörande åtgärd från statens sida i det angifna syftet borde företagas.

Med anledning häraf insände, på vederbörande utskotts begäran, samtliga Konungens befallningshafvande upplysningar beträffande det antal torp, som innehades af indelt manskap samt om torpens värde och äganderätten till desamma. Sedan utskottet lämnat en sammanfattande redogörelse för innehållet af dessa upplysningar, och däraf bland annat inhämtat, att antalet af de torp, som innehades af indelt manskap, skulle utgöra omkring 12,000 med ett sammanlagdt värde af omkring 17,000,000 kronor, hemställde utskottet att, då berörda uppgifter, om än i viss mån ofullständiga, dock innehölle så mycken utredning, att de torde kunna läggas till grund för vare sig begäran om en närmare detaljundersökning eller eventuellt för förslag att genom statens åtgärd sätta det indelta manskapet i stånd att vid afgang ur krigstjänsten tillösa sig innehafda torp, motionen icke måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda, hvilket äfven blef Kammarens beslut.

Sedermera hafva särskilda lagstiftningsåtgärder i syfte att bereda möjlighet för afgangna knektar att förvärfva knektetorpen ej vidtagits, men torde dock ett ej ringa antal hafva af afgangna knektar inköpts (t. ex. i Jönköpings län af 595¹/₂, till år 1904 försålda knektetorp 123¹/₂).

De af herrar Ericsson och Åkerlund utarbetade förslagen (nedan be-tecknade såsom motionärernas förslag) gå hufvudsakligen ut därpå, att lagen om samäganderätt den 30 september 1904 skulle blifva tillämplig på mark, som vid skifte utlagts till knektetorp, samt att möjlighet skulle beredas att på enklare sätt, än hvad den nuvarande lagstiftningen medgifver, få dylik mark frigjord från vissa å dess stamhemman hvilande inteckningar.

Med dessa förslag hafva motionärerna åsyftat att, för bildande af egna hem, underlätta, att de förutvarande knektetorpen med äganderätt skulle kunna bibehållas såsom själfständiga jordbrukslägenheter, och synes det utskottet, på de af motionärerna angifna skäl, vara synnerligen önskvärdt, om *snarast möjligt* en lagstiftning kunde komma till stånd i det af motionärerna angifna syfte.

Lättast skulle detta syfte ernås, om torpen i fråga kunde i jordeboken upptagas såsom för sig bestående enheter. Af den föregående redogörelsen

torde emellertid tydligt framgå att, med undantag för en del fall då knektetorp anlagts å allmänning, den mark, som tillhör berörda torp, utgör tillhörighet till visst eller vissa i jordeboken införda hemman. För att ett dylikt torp skulle kunna i jordeboken upptagas såsom en för sig bestående enhet utgör det därför en nödvändig förutsättning, att det kan visas, att stamhemmanet på annat sätt vunnit motsvarande förbättring, såsom fallet t. ex. är, då ägaren af ett hemman ej velat taga del i ett vattenafledningsföretag samt till följd däraf viss hemmanets förbättring motsvarande jord utbrytes och i jordeboken upptages såsom själfständig lägenhet.

Man kunde väl då vilja göra gällande, att en sådan förbättring inträdt därigenom att rustnings- och roteringsbesväret upphört eller, där det ännu utgöres effektivt, till fullo ersättes af statsverket. Då emellertid något förbehåll i sådant afseende ej gjorts hvarken då genom lagarna den 5 juni 1885 och den 2 december 1892 lindring medgafs i berörda besvär eller då år 1901 beslut meddelades om indelningsverkets successiva upphörande, synas dessa omständigheter icke numera kunna tilläggas den betydelse, att det kan vara möjligt, att torpen i fråga i anledning däraf skulle kunna i jordeboken upptagas såsom för sig bestående enheter, och det så mycket mindre som i allt fall genom ofvanberörda förändringar beträffande rustnings- och roteringsbesväret vederbörande stamhemman ej *till jorden* undergått någon förbättring.

Däremot synas ofvan angifna omständigheter kunna gifva stöd för en lagstiftning i den riktning motionärerna angifvit, ehuru det varit önskvärdt, om denna lagstiftning skett i samband med reglerandet af öfriga förhållanden beträffande rustnings- och roteringsbesväret; och ligger ett ytterligare stöd därför i den omständigheten, att knektetorpen i allmänhet uppodlats å hemmanens utmark, ofta å oländig mark.

Om man då måste gå ut ifrån, att flertalet knektetorp fortfarande äro att behandla såsom tillhörigheter till visst eller vissa i jordeboken införda hemman, återstår att afgöra, hvilka af dessa torp kunna blifva föremål för en lagstiftning i det af motionärerna angifna syfte.

Gifvet är, att befrielse från ansvar för viss inteckning i stamhemmanet ej kan ifrågasättas för ett knektetorp, förrän det i behörig ordning afsöndrats, ej heller för andra torp än dem, som på ett stadigvarande sätt för ändamålet upplåtits.

Efter motionärernas förslag skulle sådan befrielse endast tillgodokomma afsöndrad lägenhet, hvars område utgör mark, som vid skifte undantagits till knektetorp och som, då afsöndringen skedde, var samfälld för två eller flera

hemmanslotter, hvilkas ägor till någon del blifvit genom skifte eller eljest åtskilda. Härigenom skulle komma att uteslutas: *dels* torp, som tillhöra hemman, hvilka ej varit föremål för skifte, eller som ej ingått vid de skiftesförrättningar, hvilka öfvergått vederbörande rusthålls- eller rotehemman, *dels* torp, som utlagts vid skifte, men då afsöndringen skedde, voro samfällda för två eller flera hemmanslotter, *dels* och torp, som utlagts vid skifte och varit samfällda för två eller flera hemmanslotter, men genom klyfning eller styckning blifvit mellan dessa hemmanslotter fördelade. Bestode torpet *dels* af jord, som utlagts vid skifte, och *dels* af annan jord, skulle lagstiftningen endast afse den förra.

Då, på sätt ofvan nämnts, befrielse från ansvar för viss inteckning i stamhemmanet ej kan ifrågasättas för ett till knektetorp hörande område, förrän det i behörig ordning afsöndrats, har Konungens befallningshafvande sålunda i regeln dessförinnan ej endast ingått i pröfning af frågan, hvilket eller hvilka hemman rätteligen utgöra stamhemman för berörda område, utan äfven tillsett, att afhandlingen om afsöndringen innehåller så noggrann beskrifning å den afsöndrade jordens storlek, läge och gränser, att någon osäkerhet därom ej kan uppstå. Det gäller då närmast att få utredt, om det område, afsöndringen omfattar, utgjort ständigt knektetorp. Har området i fråga för ändamålet utlagts eller undantagits vid skifte, som fastställts eller vunnit laga kraft, utgör detta väl i allmänhet därutinnan tillfredsställande bevis, om än ej så få fall förekomma, där ett vid skifte utlagdt eller undantaget knektetorp i vederbörlig ordning fått denna sin egenskap helt eller delvis på annan jord öfverflyttad. Men torde, äfven där den afsöndrade lägenheten ej för ändamålet utlagts eller undantagits vid skifte, i allmänhet utan större svårighet genom landtmäteri- eller synehandlingar, intyg af trovärdige män eller på annat sätt bevisning kunna åstadkommas, att jorden i fråga utgjort ständigt knektetorp. Vid sådant förhållande och då för egna hems bildande de knektetorp, som ej utlagts vid skifte, hafva lika stor betydelse som de öfriga, liksom desamma också principiellt torde kunna göra anspråk på lika frihet från ansvar för stamhemmanets inteckningar som dessa, har utskottet ansett den af herrar Ericsson och Åkerlund föreslagna begränsningen, att området i fråga skulle hafva utlagts vid skifte, ej erforderlig, under förutsättning dock att till skyddande af inteckningshafvares rätt meddelas de bestämmelser nedan angifvas.

Under samma förutsättning har utskottet äfven ansett den begränsning, som skulle ligga däruti, att området, då afsöndringen skedde, var samfällt för två eller flera hemmanslotter, hvilkas ägor till någon del blifvit genom skifte eller eljest åtskilda, kunna bortfalla, om blott bevisning föreligger, att marken varit till ständigt knektetorp anslagen.

En särskild anledning till att ej utesluta de fall, då ett knektetorp undergått klyfning eller styckning, har utskottet funnit i den omständigheten att, i likhet med hvad motionärernas förslag innehåller, den fordran ej torde kunna uppställas, att torpet i dess helhet skall afsöndras, utan att befrielse från ansvar för viss inteckning bör kunna medgifvas äfven för visst till knektetorp hörande område.

För att en till gränserna bestämd, afsöndrad lägenhet med hänsyn till dess egenskap af knektetorp skall kunna komma i åtnjutande af befrielse från ansvar för viss inteckning i stamhemmanet har utskottet därför ansett böra fordras:

1) att *lägenheten utgör område, som varit till ständigt knektetorp anslaget*. Härigenom uteslutas såväl soldattorpen vid Hälsinge regemente och båtsmanstorpen vid Norrlandskompanierna, där de ej på ett stadigvarande sätt utlagts vid skifte, som ock hvarje torp, som eljest upplåtits endast på viss tid.

2) att *området, där det varit till ständigt knektetorp anslaget, ej blifvit i denna egenskap mot annan jord utbytt; samt*

3) att *området ej utgör torp med planteringsland eller kåltäppa, som till ryttare eller soldat upplåtits med föranledande af kungl. kungörelsen den 2 december 1892 angående ändring i gällande bestämmelser beträffande soldatkontrakten vid indelta armén, såvida icke sådant torp utgör en del af det vid rusthållet eller roten förut befintliga ständiga ryttare- eller soldattorpet.*

Däremot har hänsyn ej ansetts behöfva tagas till den omständigheten, om knektetorpet i senare tid brukats såsom sådant eller icke. Äfven om sålunda ett rusthåll eller en rote under längre tid varit vakant, skulle i allt fall för dess torp befrielse från ansvar för viss inteckning i stamhemmanet kunna ifrågakomma.

Med begreppet knektetorp (ryttare-, soldat- eller båtsmanstorp) har utskottet i enlighet med den i lagstiftningen gängse terminologien afsett ej endast torp med åkerjord utan äfven torp med kåltäppa eller planteringsland eller med allenast tomt för knektestugan.

Motionärerna hafva vid sina förslag gått ut ifrån, att lagstiftningen skulle afse jämväl sådana knektetorp, som afsöndrats från vederbörande rusthålls- eller rotehemman, innan den nya lagstiftningen träder i kraft. Häremot kan väl erinras, att den, som före denna tid inköpt ett knektetorp, öfvertagit detsamma med vetskap om därå hvilande inteckningar samt att köpeskillingen möjligen kan hafva bestämts till lägre belopp just med hänsyn till dessa inteckningar, men har utskottet likväl, då stamhemma-

nets ägare måste vara att räkna bland de »rättägande», som äro befogade att göra anmälan om fortbeståndet af förefintliga inteckningar, ej ansett sig böra härutinnan ifrågasätta någon ändring.

För att för afsöndrad lägenhet vinna befrielse från viss inteckning i stamhemmanet förutsättes, att anteckning om lägenhetens egenskap af ständigt knektetorp skett till lagfartsprotokollet, och måste för en sådan anteckning pröfning ske, om lägenheten är af den i lagen angifna beskaffenhet. Närmast till hands låge väl att lägga denna pröfning på Konungens befallningshafvande, för hvilket fall lägenheten på ett eller annat sätt skulle kunna i jordeboken antecknas, ehuru ej såsom för sig bestående lägenhet, men då detta skulle medföra en betydande omgång och med denna pröfning är förbunden privaträttsliga följder, synes densamma kunna och böra öfverlämnas åt domstolen.

Utskottet har gått ut ifrån, att sådan anteckning till lagfartsprotokollet jämväl skulle kunna ske på ansökning af stamhemmanets ägare, ehuru verkningarna af anteckningen ej skulle inträda, förrän jorden afsöndrats. Stamhemmanets ägare skulle därigenom erhålla möjlighet att vid köpeskillingens bestämmande taga hänsyn till den befrielse från ansvar för inteckning, som genom anteckningen vinnes.

Motionärernas förslag innehåller icke någon viss tidsgräns, efter hvilken anteckning till lagfartsprotokollet om afsöndrad lägenhets egenskap af knektetorp ej skulle få göras.

Skulle en sådan tidsgräns utsättas, borde den väl bestämmas med hänsyn till den tid, då indelningsverket i dess helhet kan väntas hafva upphört, men då en beräkning häraf för närvarande ej är möjlig och ännu ett jämförelsevis stort antal rusthåll och rotar äro effektiva, har utskottet ansett, att bestämmandet af en sådan tidsgräns, därest den anses lämplig, bör blifva beroende af en framdeles skeende lagstiftning.

Hvad ofvan anförts gäller emellertid endast de torp, som afsöndras efter det lagen trädt i kraft. Har ett knektetorp dessförinnan afsöndrats, synes dess ägare, för vinnande af befrielse från inteckning, böra vara skyldig därom göra ansökan inom viss kortare tid, t. ex. före den 1 juli 1908.

För så vidt sålunda befrielse från ansvar för viss inteckning skulle tillgodokomma hvarje afsöndrad lägenhet, beträffande hvilken i föreskrifven ordning anteckning gjorts till lagfartsprotokollet, att den varit till ständigt knektetorp anslagen, återstår att afgöra, om denna befrielse *ovillkorligen* skall tillkomma afsöndringsägaren eller om inteckningshafvaren skall vara berättigad att, såvida han därom gör anmälan, få anteckning gjord till inteckningsprotokollet, att inteckningen fortfarande belastar den afsöndrade lägenheten.

Ville man ordna saken så, att afsöndringsägaren ovillkorligen skulle äga åtnjuta befrielse från ansvar för viss inteckning, måste noga bestämmas och i lagen angifvas, hvilka inteckningar ej vidare skola gälla i den afsöndrade lägenheten. Huru gränsen i så fall skall dragas, är ej lätt att afgöra, men torde i hvarje fall sådana inteckningar böra undantagas, som beviljats efter det beslut meddelats om indelningsverkets upphäfvande eller innan området i fråga uppläts till knektetorp. Genomförandet af en sådan begränsning vållar emellertid flera svårigheter, och då det gifvetvis vore önskvärdt, om befrielsen från ansvar för stamhemmanets inteckningar kunde göras så vidsträckt som möjligt, har utskottet ansett, att, i likhet med hvad motionärerna föreslagit, å ena sidan befrielsen från ansvar för stamhemmanets inteckningar af den art motionärerna angifvit bör afse samtliga dessa inteckningar (där anteckningen gjorts till lagfartsprotokollet på ansökning af stamhemmanets ägare äfven de, som beviljas efter det anteckningen skett), men att å andra sidan inteckningshafvare eller annan rättägande bör hafva befogenhet att, där han därom gör anmälan, få anteckning gjord till inteckningsprotokollet, att viss inteckning fortfarande skall belasta den afsöndrade lägenheten. Detta torde vara så mycket mera nödvändigt, om man tager hänsyn därtill, att torp förekomma med växlande värde af ända till 14,000 kronor, samt att torpen i allmänhet hafva större areal än hvad i knektekontrakten uttryckligen föreskrifvits.

Efter motionärernas förslag skulle inteckningshafvare, hvilken önskade, att den afsöndrade lägenheten fortfarande skulle svara för viss inteckning, som meddelats i stamhemmanet eller del däraf, göra anmälan därom till inteckningsprotokollet före utgången af år 1907, under det någon viss tidsgräns ej utsatts för den anteckning till lagfartsprotokollet, som, därest dylik anmälan ej gjorts till inteckningsprotokollet, skulle medföra befrielse för torpet från ansvar för inteckningen. Då emellertid inteckningshafvaren i regel ej utan särskilda kostnader torde hafva tillgång till de handlingar, som visa, huruvida knektetorp finnes vid ett hemman eller om torpet är af den beskaffenhet i lagen afses, under det stamhemmanets eller den afsöndrade lägenhetens ägare har lätt tillgång till dessa handlingar, synes det vara nödvändigt, att inteckningshafvaren på ett tydligt sätt göres uppmärksam på, att till det hemman, hvaruti han har inteckning, hör ett torp af angifven beskaffenhet. Tiden, inom hvilken inteckningshafvaren må äga att göra sin anmälan till inteckningsprotokollet, synes därför böra inträda först efter det anteckning om torpets beskaffenhet skett till lagfartsprotokollet samt utsättas t. ex. till det lagtima ting, som infaller näst efter sex månader,

sedan anteckningen skett till lagfartsprotokollet. Har inteckning beviljats i stamhemmanet efter denna tid, torde, för det fall att anteckningen till lagfartsprotokollet verkställts på ansökan af stamhemmanets ägare, någon anteckning till inteckningsprotokollet beträffande sådan inteckning ej böra få ifrågakomma. Styrker inteckningshafvaren, att till det hemman, hvaruti inteckningen beviljats, hör ett knektetorp af den i lagen angifna beskaffenhet, är han naturligen oförhindrad att, för bevarande af sin inteckningsrätt i berörda torp, få anteckningen införd i inteckningsprotokollet, äfven om anteckning om förefintligheten af torpet ej dessförinnan införts i lagfartsprotokollet.

Till ytterligare skydd för inteckningshafvarens rätt har det ansetts böra föreskrifvas, att, sedan föreskrifven anteckning verkställts till lagfartsprotokollet, meddelande därom genom domaren skall insändas till Konungens befallningshafvande, som ofördröjligen skall genom tryck kungöra meddelandet, såsom med bemälda myndighets kungörelser vanligen förfares, äfvensom låta tillkännagifvande därom införas i allmänna tidningarna.

Äfven om beträffande afsöndradt område, som förut tillhört ett knektetorp, stadgande meddelas, hvarigenom sådant område för visst fall må kunna vinna befrielse från ansvar för inteckningar i stamhemmanet eller del däraf, torde i allt fall ändring påkallas i 12 och 19 §§ af lagen den 30 september 1904 om samäganderätt i syfte att vissa i dessa paragrafer meddelade bestämmelser ej skola äga tillämplighet å ständiga knektetorp af den art, som afses i utskottets förslag till lag angående ryttare-, soldat- och båtsmanstorps befriande i vissa fall från ansvar för inteckningar i stamhemmanet.

Af den redogörelse för torpens uppkomst ofvan lämnats framgår, att åtskilliga å allmänning upptagna, ej skattlagda torp torde vara af beskaffenhet att utgöra för sig bestående lägenheter. Det vore naturligtvis för undanröjande af den tvekan om dylika torps natur, som kan förekomma, af vikt, om desamma snarast möjligt kunde blifva i jordeboken upptagna, men då, efter hvad utskottet inhämtat, därest föreslaget jordregister kommer till stånd, i samband därmed åtgärder i detta syfte torde blifva vidtagna, har utskottet ej ansett sig för närvarande böra härutinnan göra någon särskild framställning.

Med stöd af hvad sålunda anförts hemställer utskottet:

att Riksdagen i anledning af förevarande motioner måtte antaga följande förslag till

1:o)

Lag

angående ryttare-, soldat- och båtsmanstörps befriande i vissa fall från ansvar för in-teckningar i stamhemmanet.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

1. Är lägenhet afsöndrad från hemman och var-der, då lagfart sökes eller eljest, inför vederbörlig domstol styrkt, att lägenheten utgör område, som varit till ständigt ryttare-, soldat- eller båtsmanstorp anslaget, må anteckning om sådant förhållande införas i lagfarts-protokollet, för så vidt lägenhetens ägare därom gör an-sökning före den 1 juli 1908, där lägenheten från stam-hemmanet upplåtits innan denna lag trädit i kraft, men eljest inom natt och år efter det upplåtelsen skedde.

2. Har sådan anteckning skett, vare lägenheten, där ej nedan annorledes stadgas, fri från ansvar för in-teckning för fordran, som meddelats i stamhemmanet eller del däraf; och skall in-teckningen oafkortad gälla i återstoden af den in-tecknade fastigheten, ändå att med öfriga rättäggande ej är sålunda aftaladt.

2 §.

1. Styrkes inför vederbörlig domstol, att visst till hemman hörande område utgör eller utgjort ständigt ryttare-, soldat- eller båtsmanstorp, må, på an-sökning af hemmanets ägare, anteckning därom införas i lagfarts-protokollet, ändå att området ej från hemmanet af-söndrats.

2. Har sådan anteckning skett och varder området från hemmanet afsöndradt, vare, där ej nedan annorledes stadgas, den afsöndrade lägenheten fri från ansvar för inteckning för fordran, som meddelats eller meddelas i stamhemmanet eller del däraf; och skall inteckningen oafkortad gälla i återstoden af den intecknade fastigheten, ändå att med öfriga rättäggande ej är sålunda aftaladt.

3 §.

Har någon rättäggande sist vid det lagtima ting, som infaller näst efter sex månader, sedan anteckning, som i 1 och 2 §§ sägs, skett i lagfartsprotokollet, till inteckningsprotokollet anmält yrkande, att viss inteckning skall undantagas från tillämpning af hvad i 1 och 2 §§ stadgas, svare den afsöndrade lägenheten för sådan inteckning enligt eljest gällande allmänna regler.

Underlåtenhet att göra anmälan, som nyss sagts, må ej läggas någon till last såsom försummelse i bevakande af honom eller annan tillkommande rättighet.

4 §.

Hvad ofvan stadgas med afseende å inteckning för fordran, äge, beträffande inteckning för rätt till afkomst eller annan förmån, som åt någon upplåtits att till visst belopp i penningar eller varor utgå af stamhemmanet eller del däraf, motsvarande tillämpning å det skadestånd, hvartill rättighetens innehafvare må vara berättigad.

5 §.

Har i lagfartsprotokollet anteckning verkstälts, som i 1 och 2 §§ sägs, skall meddelande därom genom domaren insändas till Konungens befallningshafvande, som har att ofördröjligen genom tryck kungöra meddelandet så som med bemälde myndighets kungörelser vanligen förfäres, äfvensom låta tillkännagifvande därom införas i allmänna tidningarna.

6 §.

Bestämmelserna i denna lag äga ej tillämpning å område, som varit till ständigt ryttare-, soldat- eller båtsmanstorp anslaget, men blifvit mot annan jord utbytt, ej heller å torp med planteringsland eller kåltäppa, som till ryttare eller soldat upplåtits med föranledande af kungl. kungörelsen den 2 december 1892 angående ändring i gällande bestämmelser beträffande soldatkontrakten vid indelta armén, så vida ej sådant torp utgör del af det vid rusthållet eller roten förut befintliga ständiga ryttare- eller soldattorpet.

2:o)

Lag

om ändrad lydelse af 37 § i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom.

Härigenom förordnas, att 37 § i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom skall erhålla följande ändrade lydelse:

37 §.

Har egendom, sedan inteckning däri beviljades, blifvit styckad; vare om de särskilda delarnes ansvar för intecknade beloppet lag som om flera egendomar ofvan är sagdt.

Huru i vissa fall afsöndradt område, som förut tillhört ryttare-, soldat- eller båtsmanstorp, må befrias från ansvar för inteckningar i stamhemmanet, därom är särskildt stadgadt.

samt

3:o)

Lag

om ändrad lydelse af 12 och 19 §§ i lagen den 30 september 1904 om samäganderätt.

Härigenom förordnas, att 12 och 19 §§ i lagen den 30 september 1904 om samäganderätt skola erhålla följande ändrade lydelse:

12 §.

Äro samtliga delägare vid auktionen tillstädes och varda de öfverens om antagande eller förkastande af anbud, som å auktionen göres, skall vid deras beslut bero; dock att, där fråga är om fastighet, hvari omyndig har del, försäljning ej må ske, utan den omyndiges andel varder betald efter det enligt 9 § utsatta pris.

Varda delägarne ej ense, efter ty nyss är sagdt, gälle högsta anbudet såsom antaget, där det ej understiger pris, som enligt 9 § må vara utsatt. Är lott i samfällad fastighet särskildt intecknad och uppgår den på sådan lott belöpande andel i den bjudna köpeskillingen icke till beloppet af den gäld, för hvilken lotten på grund af inteckning häftar, må ej anbudet antagas, med mindre ägare af öfriga lotter det medgifva; dock att hvad sålunda föreskrifvits icke äger tillämpning, där försäljningen afser att från två eller flera hemmanslotter afsöndra mark, som varit till ständigt ryttare-, soldat- eller båtsmanstorp anslagen.

19 §.

I fråga om ägor, som vid skifte af jord blifvit undantagna för delägarnes allmänna behof eller eljest äro samfällda för flera fastigheter, de där till någon del hafva sina ägor genom skifte eller eljest åtskilda, äge hvad i denna lag finnes stadgadt ej tillämpning, utom såvidt angår mark, som varit till ständigt ryttare-,

soldat- eller båtsmanstorp anslagen; ej heller vare i något fall lagens föreskrifter tillämpliga i afseende å oskift fiskevatten.

Beträffande egendomsgemenskap mellan äkta makar eller delägare i oskift dödsbo eller dem, som äro i bolag samman eller äro redare i samma fartyg eller deltagare i samma grufrörelse, gälle hvad därom är särskildt stadgadt.

Hvad i 22 kap. 3 § arfdabalken och 4 kap. 8 § jordabalken stadgas skall ej äga tillämpning i fråga om försäljning enligt denna lag af samfälld fast egendom, hvori omyndig äger del.

Stockholm den 6 maj 1907.

På lagutskottets vägnar:

C. A SJÖCRONA.
